

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการเรียนการอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้นิทานอีสปกับนิทานพื้นบ้าน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ช่วงชั้นที่ 2

- 1.1 ลักษณะของหลักสูตรภาษาไทย
- 1.2 สาระมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
- 1.3 คุณภาพของผู้เรียน
- 1.4 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น
- 1.5 ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

2. การอ่าน

- 2.1 ความหมายของการอ่าน
- 2.2 ความสำคัญของการอ่าน
- 2.3 จุดมุ่งหมายของการอ่าน
- 2.4 หลักสำคัญในการอ่าน
- 2.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่าน
- 2.6 การจัดกิจกรรมการอ่าน

3. การอ่านจับใจความ

- 3.1 ความหมายของการอ่านจับใจความ
- 3.2 ประเภทของการอ่านจับใจความ
- 3.3 จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความ
- 3.4 ความสามารถในการอ่านจับใจความ
- 3.5 องค์ประกอบของการอ่านจับใจความ
- 3.6 ลำดับขั้นในการอ่านจับใจความ
- 3.7 หลักในการสอนอ่านจับใจความ

4. การสอนอ่านโดยใช้นิทานประกอบการสอน

- 4.1 ความหมายของนิทาน
- 4.2 คุณค่าของนิทานที่มีต่อการเรียนการสอน

- 4.3 ลักษณะของนิทาน
- 4.4 ข้อควรคำนึงถึงในการเลือกนิทาน
- 5. นิทานอีสป
 - 5.1 ความหมายของนิทานอีสป
 - 5.2 ประวัติอีสป
 - 5.3 จุดมุ่งหมายของนิทานอีสป
 - 5.4 การเข้ามาในประเทศไทยของนิทานอีสป
 - 5.5 ประโยชน์ของนิทานอีสป
- 6. นิทานพื้นบ้าน
 - 6.1 ความหมายของนิทานพื้นบ้าน
 - 6.2 ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน
 - 6.3 ประเภทของนิทานพื้นบ้าน
 - 6.4 คุณค่าของนิทานพื้นบ้าน
 - 6.5 ประโยชน์และความสำคัญของนิทาน
- 7. เจตคติ
 - 7.1 ความหมายของเจตคติ
 - 7.2 องค์ประกอบของเจตคติ
 - 7.3 ลักษณะของเจตคติที่ดี
 - 7.4 การวัดเจตคติ
- 8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

1. ลักษณะของหลักสูตรภาษาไทย

หลักสูตรกลุ่มสาระภาษาไทยตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเป็นกรอบและทิศทางการพัฒนาหลักสูตรภาษาไทยของสถานศึกษาเช่นเดียวกับกลุ่มสาระวิชาอื่นๆ สถานศึกษาจะนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นแนวทางเดียวกันทั้งประเทศตามมาตรฐานการเรียนรู้ ลักษณะสำคัญของหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีดังนี้

1.1 กำหนดสาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (strand) ซึ่งเป็นแก่นความรู้ทางภาษาที่ผู้สอนต้องนำไปขยายรายละเอียดและจัดให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ประกอบด้วย การอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษา วรรณคดีและวรรณกรรม

1.2 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชา และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของแต่ละสาระ เพื่อระบุสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องเรียนและสมรรถภาพที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้อันเป็นคุณภาพของผู้เรียนที่ผู้สอนจะยึดแนวทางการจัดการเรียนรู้

1.3 กำหนดหลักสูตรเป็นช่วงชั้น ทั้งมาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น โดยแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรทุกช่วงชั้นมิใช่เฉพาะช่วงชั้นที่สอนเท่านั้นเพื่อเห็นภาพการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

1.4 กำหนดเวลาเรียนตามความเหมาะสมในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กำหนดเวลาเรียนเป็นรายปี ส่วนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 กำหนดเวลาเรียนเป็นรายภาค และเป็นหน่วยกิต

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเวลาเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 จัดเวลาเรียนเฉพาะภาษาไทยและคณิตศาสตร์ใช้เวลาเรียนประมาณร้อยละ 50 (เวลาเรียนตลอดปี) 800 -1,000 ชั่วโมง เพื่อเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ และเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการอ่าน เขียนและคิดคำนวณ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ให้จัดเวลาเรียนเฉพาะภาษาไทยและคณิตศาสตร์ใช้เวลาเรียนประมาณร้อยละ 40 (เวลาเรียนตลอดทั้งปี 800-1,000 ชั่วโมง) ทั้งนี้ยังให้ความสำคัญต่อภาษาไทยและให้ความสำคัญต่อวิทยาศาสตร์มากขึ้น ภาษาไทยยังต้องฝึกฝนทบทวนอยู่เป็นประจำเพื่อเป็นพื้นฐานในระดับสูง

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายปี กำหนดเวลาเรียนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีสัดส่วนเท่าเทียมกัน กลุ่มภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ยังคงมีความสำคัญควรจัดเวลาเรียนให้มากกว่ากลุ่มอื่น สำหรับผู้เรียนที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค คัดนำหน้าของรายวิชาที่เรียน เป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา 1 หน่วยกิต การจัดเวลาและสาระการเรียนรู้เป็นการเริ่มเข้าสู่การเรียนเฉพาะสาขา จึงให้มีการเลือกเรียนของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้และจัดให้มีรายวิชาเพิ่มเติมใหม่ เป็นรายวิชาที่น่าสนใจ หรือมีความยากในระดับสูงขึ้นไปจัดเป็นรายวิชาสั้น ๆ หรือรายวิชาเดี่ยว หรือรวมกันในลักษณะบูรณาการเป็นรายวิชาเลือกเฉพาะทาง

2. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีลักษณะเป็นหลักสูตรมาตรฐาน (standard-based curriculum) มีลักษณะเป็นหลักสูตรสมรรถฐาน (competency-based curriculum) กล่าวคือ หลักสูตรจะมีสาระการเรียนรู้ (strand) เป็นกลุ่มเนื้อหาและทักษะที่จะต้องสอน แต่ละสาระการเรียนรู้มีมาตรฐานการเรียนรู้ (standard) เป็นตัวกำหนดคุณภาพของการจัดการศึกษาแต่ละมาตรฐานการเรียนรู้จะมีมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น (benchmark) เป็นสมรรถฐานที่ผู้เรียนเรียนจบการศึกษาแต่ละช่วงชั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถในการเรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น มาตรฐานการเรียนรู้จึงเป็นข้อกำหนดคุณลักษณะและความสามารถของผู้เรียนที่ครูจะจัดการเรียนรู้ที่เป็นมาตรฐานเนื้อหา (content standard) ซึ่งส่วนมากจะเขียนเป็นความคิดรวบยอด กำหนดเนื้อหาการสอนและมาตรฐานการปฏิบัติ (performance standard) กำหนดคุณสมบัติที่เป็นความสามารถ การปฏิบัติงานและคุณธรรม จริยธรรม มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นจะกำหนดความรู้ หลักการให้เกิดความคิดระดับสูง มีทักษะกระบวนการและมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ซึ่งครูจะนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน เชื่อมโยงประสพการณ์การเรียนรู้ในห้องเรียนสู่ชีวิตจริงและสู่สังคมภายนอกและเป็นแนวทางการประเมินผลเพื่อพิจารณาความสำเร็จของผู้เรียน สถานศึกษาจะต้องนำมาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นพัฒนาเป็นหลักสูตรของสถานศึกษาเองให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและชุมชน และยังเป็นแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาและยังใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขณะเดียวกันหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพของสถานศึกษาจะใช้มาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นจัดทำเครื่องมือประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพ นอกจากนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะใช้มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นตรวจสอบคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน และใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานที่กำหนด และผู้ปกครองยังใช้มาตรฐานตรวจสอบผลการเรียนของบุตรหลานของตนได้อีกด้วย (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 14-16)

3. คุณภาพของผู้เรียน

เมื่อจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้วแล้วผู้เรียนต้องมีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในภาษาไทยในสาระดังนี้

3.1 สามารถใช้ภาษาได้อย่างดี

3.2 สามารถอ่าน เขียน ฟัง ดู และพูดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล และคิดเป็นระบบ

3.4 มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน การแสวงหาความรู้และใช้ภาษาในการพัฒนาตนและสร้างสรรค์งานอาชีพ

3.5 ตระหนักในวัฒนธรรมการใช้ภาษาและความเป็นไทย ภูมิใจและชื่นชมในวรรณคดีและวรรณกรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนไทย

3.6 สามารถนำทักษะทางภาษามาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และถูกต้องตามสถานการณ์และบุคคล

3.7 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและสร้างความสามัคคีในความเป็นชาติไทย

3.8 มีคุณธรรม จริยธรรม วิสัยทัศน์ โลกทัศน์ที่กว้างไกลและลึกซึ้ง

4. มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 ดังนี้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาและสร้างวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

4.1 สามารถอ่านได้คล่องและอ่านได้เร็วขึ้น เข้าใจความหมายของคำ ส่วนวนโวหาร การบรรยาย การพรรณนา การเปรียบเทียบ การใช้บริบท เข้าใจความหมายของถ้อยคำ ส่วนวนและเนื้อเรื่องและใช้แหล่งความรู้พัฒนาความสามารถในการอ่าน

4.2 สามารถแยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น วิเคราะห์ความ ดีความ สรุปหาความสำคัญ ในเรื่องที่อ่าน และใช้แผนภาพโครงเรื่องหรือแผนภาพความคิดพัฒนาความสามารถการอ่าน นำความรู้ ความคิด จากการอ่านไปใช้แก้ปัญหา ตัดสินใจ คาดการณ์ และใช้การอ่านเป็นเครื่องมือพัฒนาตน ตรวจสอบความรู้และค้นคว้าเพิ่มเติม

4.3 สามารถอ่านในใจและอ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและร้อยกรองได้คล่องแคล่วรวดเร็ว ถูกต้องตามลักษณะคำประพันธ์และอักขรวิธี และจำบทร้อยกรองที่มีคุณค่าทางความคิด ความงอกงามทางภาษา สามารถอธิบายความหมายและคุณค่านำไปใช้อ้างอิง เลือกอ่านหนังสือ และสื่อสารสนเทศ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ตามจุดประสงค์อย่างกว้างขวาง มีมารยาทในการอ่านและนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ เขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดูและการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด และความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษา และหลักภาษา การเปลี่ยนแปลงของ ภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไว้เป็นสมบัติของชาติ

มาตรฐาน 4.2 สามารถใช้ภาษาแสวงหาความรู้ เสริมสร้างความรู้ บุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมได้อย่างมีคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิต (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 18-20)

เมื่อจบแต่ละช่วงชั้น ผู้เรียนต้องมีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

1. อ่านได้คล่องและเร็วขึ้น
2. เข้าใจความหมายของคำ สำนวน ไวยากรณ์ การเปรียบเทียบ อ่านจับประเด็นสำคัญ รายละเอียดของเรื่อง แยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น วิเคราะห์ความ ดีความ สรุปความจากการอ่าน
3. นำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้แก้ปัญหา คัดสนใจ คัดการณ์และใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตน
4. เลือกอ่านหนังสือที่สื่อสารสนเทศจากแหล่งเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์
5. เขียนเรียงความ ย่อความ จดหมาย เขียนอธิบายเขียนชี้แจงการปฏิบัติงานและรายงานเขียนเรื่องราวจากจินตนาการและเรื่องราวที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง จดบันทึก ความรู้ ประสบการณ์ เหตุการณ์ และการสังเกตอย่างเป็นระบบ
6. สรุปความ วิเคราะห์เรื่องที่ฟังที่ดู และเปรียบเทียบกับประสบการณ์ในชีวิต
7. สนทนา ได้ตอบ พูดแสดงความรู้ ความคิด ความต้องการ พูดวิเคราะห์เรื่องราว พูดต่อหน้าชุมชน และพูดรายงาน
8. ใช้ทักษะทางภาษาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคมรวมทั้งใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์

9. เข้าใจลักษณะของคำไทย คำภาษาถิ่น และคำภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในประเทศไทย
 10. ใช้ทักษะทางภาษาเพื่อประโยชน์ได้ตามจุดประสงค์
 11. ใช้หลักการพิจารณาหนังสือ พิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมให้เห็นคุณค่า และนำประโยชน์ไปใช้ในชีวิต
 12. ท่องจำหรือยกร่องที่ไพเราะและมีคุณค่าทางความคิด และนำไปใช้ในการพูดและการเขียน
 13. แต่งภาพพจน์และกลอนง่ายๆ
 14. เล่านิทานพื้นบ้านและตำนานพื้นบ้านในท้องถิ่น
 15. มีมารยาทในการอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด
 16. มีนิสัยรักการอ่าน และการเขียน
- (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 9-11)

ตาราง 1 สรุปวิเคราะห์ขอบเขตของการอ่านจับใจความจากเอกสารหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ที่	เอกสาร	สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้
1.	หลักสูตรขั้นพื้นฐาน 2544 (2545, หน้า 12)	ภาษาไทย สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ สาระที่ 1 การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการอ่านจับใจความ
2.	สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ภาษาไทย (2545 ,หน้า 4)	คุณภาพของผู้เรียน ช่วงชั้นที่ 2 ป. 4 – 6 เข้าใจ ความหมายของคำ สำนวน โวหาร การเปรียบเทียบ จับประเด็นสำคัญ แยกข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น วิเคราะห์ความ ตีความ สรุปความ นำความรู้ที่ได้ จากกาอ่าน ไปใช้แก้ปัญหา ตัดสินใจ คาดการณ์
	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ป.4 – 6 (2545, หน้า 8 -10)	เข้าใจความหมายของคำ สำนวน โวหาร การบรรยาย การพรรณนา การเปรียบเทียบ การใช้ บริบท เข้าใจความหมายของถ้อยคำ สำนวน และเนื้อ เรื่อง สามารถแยกข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็นวิเคราะห์ ความ ตีความ สรุปความ หาค่าสำคัญในเรื่องที่อ่าน ใช้แหล่งเรียนรู้ พัฒนาความสามารถการอ่าน นำ ความคิดจากการอ่านไปใช้แก้ปัญหา ตัดสินใจ คาดการณ์ สามารถอธิบายความหมายและคุณค่าของ สิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์
3.	ผังมโนทัศน์และสาระการ เรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทย (2545, หน้า 9)	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 การอ่านในใจ จับใจความ แยก ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น วิเคราะห์ความ สรุปความ อ่าน โวหาร การบรรยาย การพรรณนา การเปรียบเทียบ ใช้บริบทในการอ่านและเข้าใจความหมายของคำ ประโยค ข้อความ

ที่มา (กรมวิชาการ ,2544 หน้า 4 -12)

5. ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

การอ่าน

1. ความหมายของการอ่าน

มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการอ่าน แตกต่างกันไปหลายทัศนะดังนี้ พูลสุข ญาณไพศาล (2540, หน้า 1) ได้กล่าวว่า การอ่านคือ การถอดรหัส ความหมายของตัวอักษรมาเป็นความคิดและนำความคิดนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ตัวอักษรเป็นเพียงเครื่องหมายแทนคำพูด คำพูดเป็นเพียงเสียงใช้แทนของจริงเพราะฉะนั้นหัวใจของการอ่าน จึงอยู่ที่การเข้าใจความหมายของคำในข้อความนั้น ๆ

แสงระวี ณรงค์ขวณะ (2542, หน้า 27) กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการในการสื่อ ความหมายระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน ให้เกิดความเข้าใจตามเนื้อเรื่องที่อ่านอาศัยความนึกคิด ถ่ายโยงจากประสบการณ์เดิม เป็นประสบการณ์ใหม่ เกิดความคิดสร้างสรรค์ นำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 121) ได้สรุปความหมายของการอ่านว่า การอ่าน เป็นกระบวนการทางสมองที่ต้องใช้สายตาสัมผัสตัวอักษรหรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ รับรู้และเข้าใจ ความหมายของคำหรือสัญลักษณ์โดยแปลออกมาเป็นความหมายที่ใช้สื่อความคิดและความรู้ ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านให้เข้าใจตรงกัน และผู้อ่านสามารถนำเอาความหมายนั้น ๆ ไปใช้ให้เกิด ประโยชน์ได้

กรมวิชาการ (2544, หน้า 5) ได้สรุปไว้ว่า การอ่านคือ ความคิดที่สามารถเข้าใจ เรื่องที่อ่านได้ดี ยื่อนำไปสู่ความคิดที่ดี เกิดความรู้ นำมาแยกแยะ ดีความก่อนที่จะเกิดเป็น ความคิดของตน

อารีย์ วาศน์อำนวย (2545, หน้า 27) สรุปว่า การอ่านคือ กระบวนการทางความคิด ที่สื่อกันกับผู้ส่งข่าวและผู้รับสารโดยอาศัยความรู้ ความสามารถในการสื่อความหมายจากอักษร ที่ปรากฏ และอาศัยประสบการณ์ ความรู้เดิมเพื่อช่วยในการแปลความหมายหากสิ่งที่อ่านเป็น สิ่งที่ไม่เคยพบมาก่อน ผู้อ่านต้องใช้ความพยายามหาความหมายสิ่งที่อ่านด้วยการเดาหรือหา ตัวบ่งชี้ที่ปรากฏในข้อความมาช่วยให้การอ่านง่ายขึ้น

ขจรศักดิ์ สุนธิ (2545, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ คือ ความสามารถของอ่านในทางความคิดเพื่อทำความเข้าใจ ความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยค ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตลอดจนความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญและรายละเอียด ของเรื่อง

อุมาภรณ์ ทองเสมอ (2548, หน้า 23) กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการ การสื่อ ความหมายระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านโดยอาศัยตัวอักษรเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร ผู้อ่านต้องใช้ ความรู้ ประสบการณ์ ความรู้เดิมเพื่อช่วยในการแปลความหมายให้ชัดเจนขึ้น หากสิ่งที่อ่าน เป็นสิ่งที่ไม่เคยพบมาก่อนผู้อ่านต้องอาศัยการเดาโดยการบูรณาการทักษะหลายๆ อย่างเข้า ด้วยกัน

นองนิตย์ เคยจอหอ (2547, หน้า 1) ได้สรุปความหมายของการอ่านว่า การอ่านคือ ทักษะการใช้ภาษาที่มี บทบาทสำคัญในการรับสารของมนุษย์ที่ช่วยเสริมองค์ความรู้ สติปัญญา และการแก้ปัญหา ปัจจุบันการอ่านมีความจำเป็นต่อชีวิต เพราะปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลง รวดเร็วทั้งด้านวัตถุ เทคโนโลยีและความนึกคิด จึงมีความจำเป็นที่มนุษย์ต้องรักการอ่านเพื่อให้ สามารถติดตามความเคลื่อนไหว ความก้าวหน้า ใหทันต่อเหตุการณ์

คูเปอร์และคนอื่นๆ (Cooper et al, 1979, p. 3) ได้กล่าวเกี่ยวกับการอ่านไว้ว่า หมายถึง กระบวนการสร้างหรือพัฒนาความหมายของเนื้อเรื่องที่เป็นตัวอักษร ซึ่งผู้อ่านต้องนำ ความรู้และประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงในการอ่าน โดยกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้อ่าน กับเนื้อความ

สรุปว่า การอ่านเป็นกระบวนการทางความคิดที่ละเอียดซับซ้อน มีการแปล ความหมาย ตีความสัญลักษณ์ตัวอักษรที่ผู้อ่านเห็นโดยตลอดเวลาที่อ่าน ผู้อ่านต้อง ตั้งสมมติฐานในสิ่งที่อ่าน รวมทั้งอาศัยสติปัญญา ความรู้ ความคิด เป็นส่วนสร้างความหมายจน เกิดความเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอด โดยการแปลความหมายตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ ทำให้สามารถที่จะรับรู้และเข้าใจความหมายสิ่งที่อ่านได้ตรงกับความคิดของผู้เขียน

2. ความสำคัญของการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะที่สำคัญ และใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะการอ่านเป็น เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ช่วยให้อ่านมีพื้นฐานในการอ่านที่ดี ส่งเสริมสติปัญญาอันจะ ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ต่างๆ ทำให้เป็นผู้มีความรอบรู้สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 1) การอ่าน ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ทุกด้านและทุกโอกาส ทั้งในด้านการศึกษาค้นคว้าความรู้ การประกอบอาชีพ และการพักผ่อนหย่อนใจ ดังนั้นการอ่านจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะช่วยสร้างความสำเร็จใน การดำเนินชีวิต และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (ชูลี อินมั้น, 2533, หน้า 2) นอกจากนี้ยังสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านมาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาสังคม ทำให้สังคมประกอบ ไปด้วยพลเมืองดี ซึ่งสังคมใดมีบุคคลที่มีประสิทธิภาพในการอ่านอยู่มาก สังคมนั้นย่อมเจริญ พัฒนาอย่างรวดเร็ว (ฉวีลักษณ์ บุญยกาญจน, 2533, หน้า 2)

จะเห็นได้ว่า การอ่านเป็นสิ่งสำคัญและให้ประโยชน์แก่มนุษย์ ทั้งในด้านการศึกษาค้น คว้าความรู้ การประกอบอาชีพ และการพักผ่อนหย่อนใจ ช่วยพัฒนาสติปัญญา เพิ่มพูน ประสบการณ์ ความรู้ที่ได้จากการอ่าน ช่วยในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ทำให้มี ความสามารถในการพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศชาติได้

3. จุดมุ่งหมายของการอ่าน

การอ่านแต่ละครั้งผู้อ่านย่อมมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน อาจมีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้ จุดมุ่งหมายในการอ่านสรุปได้ดังนี้

3.1 อ่านเพื่อศึกษาหาความรู้

3.2 อ่านเพื่อความบันเทิง

3.3 อ่านเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง

3.4 อ่านเพื่อรู้และได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 44)

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 127-128) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการอ่าน คือ

1. การอ่านเพื่อค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เช่น อ่านตำรา บทความ สารคดี

2. การอ่านเพื่อความบันเทิง เช่น อ่านนวนิยาย การ์ตูน วรรณคดี

3. การอ่านเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น หนังสือประเภทชวนหัว

4. การอ่านเพื่อหารายละเอียดของเรื่อง เช่น อ่านสารคดี ประวัติศาสตร์

5. การอ่านเพื่อวิเคราะห์วิจารณ์จากข้อมูลที่ให้เห็น เช่น การอ่านข่าว

6. การอ่านเพื่อหาประเด็นว่าส่วนใดเป็นข้อเท็จจริง ส่วนใดเป็นความคิดเห็น

เช่น การอ่านโฆษณาต่าง ๆ

7. การอ่านเพื่อจับใจความเรื่องสำคัญที่อ่าน เช่น การอ่านบทความในวารสาร

8. การอ่านเพื่อปฏิบัติตาม เช่น อ่านคำสั่ง คำแนะนำ อ่านคู่มือการใช้เครื่อง

ไฟฟ้า

9. การอ่านเพื่อออกเสียงให้ถูกต้อง ชัดเจน มีน้ำเสียงเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและเหมือนกับการพูด เช่น การอ่านบทละครต่าง ๆ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายในการอ่าน เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้ผู้อ่านประสบผลสำเร็จในการอ่าน เพื่อให้การอ่านบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ ผู้อ่านจึงควรตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านทุกครั้ง

4. หลักสำคัญในการอ่าน

การอ่านที่จะทำให้เกิดความคิดและนำไปใช้ประโยชน์แก่ผู้อ่านได้ดีทำให้การอ่านมีประสิทธิภาพ ควรมีหลักสำคัญในการสอนอ่านดังนี้

4.1 ความพร้อมของเด็ก ในการสอนควรต้องคำนึงถึงความพร้อมของนักเรียนโดยสร้างความพร้อมทางร่างกายเกี่ยวกับสายตา เช่น การกวาดสายตา จากซ้ายไปขวา การสังเกต การเปรียบเทียบ จำแนก แยกแยะสิ่งของ การรู้จักสิ่งของ ทั้งของจริงและภาพ

4.2 ความต้องการของเด็ก ควรตรวจสอบความต้องการในการอ่านของเด็กเป็นรายบุคคล ต้องรู้และเข้าใจธรรมชาติของเด็กกว่า เด็กทุกคนอยากรู้อยากช่วย อยากรู้ออก ต้องรู้จักและกระตุ้นความต้องการของเด็กให้มาสัมพันธ์กับการอ่าน โดยชักนำไปให้อ่านมากๆ จะเป็นการช่วยพัฒนาทักษะการอ่านของเด็กให้ดีขึ้นด้วย

4.3 ประสบการณ์ของเด็ก ครูต้องสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น นำภาพมาให้ให้นักเรียนมีประสบการณ์ จะช่วยให้เด็กอ่านอย่างเข้าใจและมีความหมายสำหรับเด็กยิ่งขึ้น

4.4 ความสามารถในการรับรู้ของเด็ก เด็กมีความสามารถในการรับรู้แตกต่างกัน ตามสติปัญญา ประสบการณ์ และการเรียนรู้ ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสามารถของนักเรียนแต่ละคน จึงจะสามารถแก้ไขปรับปรุงและส่งเสริมให้เด็กสร้างวิธีรับรู้ได้ดีขึ้น (วรวรรณ โสภประยูร, 2539, หน้า 129-130)

5. ทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่าน

การศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนอ่านมีความสำคัญในด้านการวางแผน การจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติการอ่าน แลปปี้ และฟลัด (Lapp & Flood, 1983, p.162) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการสอนอ่านจากนักจิตวิทยาหลายท่าน สรุปเป็นทฤษฎีการสอนอ่านไว้ 3 ทศณะดังนี้

5.1 ทศณะที่ยึดเนื้อหาเป็นหลัก (text-based) ถือว่าเนื้อเรื่องเป็นจุดเริ่มต้นในการอ่าน การถอดสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียง เป็นสิ่งสำคัญในการระบวนการอ่าน การอ่านเป็นการวิเคราะห์หน่วยย่อยๆ ของหน่วยใหญ่ ดังนั้นการอ่านจะต้องวิเคราะห์สระ และพยัญชนะแต่ละตัว แล้วนำมาวมเป็นคำคำหนึ่งแล้ววิเคราะห์คำในประโยคว่ามีความหมายอย่างไร ทศณะนี้มีลักษณะตรงกับทศณะของกระบวนการอ่านแบบล่างขึ้นบน (a bottom up process view of reading)

5.2 ทศณะที่ยึดความรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก (knowledge-based) หรือโลกทัศน์ (schema view) ถือว่าผู้อ่านเป็นแหล่งที่มาของความหมายที่ได้จากการอ่าน เพราะผู้อ่านเป็นผู้มีประสบการณ์ โลกทัศน์ ความรู้ ความเชื่อต่างๆ โดยนำสิ่งเหล่านี้มาช่วยในการแปลความหมายในกระบวนการอ่านนั้นๆ ทศณะนี้มีลักษณะตรงกับทศณะกระบวนการอ่านแบบบนลงล่าง (a top-down view of reading)

5.3 ทศณะที่ยึดเนื้อหาและผู้อ่านร่วมกัน ซึ่งถือว่าการตอบสนองตัวอักษร ลำดับเหตุการณ์และโครงสร้างประโยค ต้องนำมาใช้พร้อมกับความเข้าใจในกลุ่มคำ ซึ่งผู้อ่านต้องนำความรู้ทางภาษาไปสู่การแปลความหมายจากเนื้อเรื่องทศณะนี้เรียกว่าทศณะกระบวนการปฏิสัมพันธ์ในการอ่าน (the interaction process view of reading)

ในการสอนอ่านปัจจุบัน ใช้ทฤษฎีที่ยึดเนื้อหาและผู้เรียนร่วมกัน โดยผู้เรียนจะต้องนำความรู้ที่มีเกี่ยวกับโครงสร้างของเรื่องมาเป็นความรู้เดิมในการอ่าน เพื่อสามารถอ่านจับใจความของเรื่องได้ตรงกับจุดมุ่งหมายในการนำเสนอเรื่องของผู้เขียน

6. การจัดกิจกรรมการอ่าน

กิจกรรมที่ใช้ในการสอนอ่าน ควรมีอย่างหลากหลายเพื่อให้การเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ไม่น่าเบื่อ และให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนโดยตรง โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ในการสอนอ่านสำหรับเด็กที่ยังไม่ได้หลักการอ่านที่ดีพอ จำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนโดยมีการชี้แนะ ซึ่ง สุนทร บำเรอราช และนลินี บำเรอราช (2540, หน้า 6-7) ได้แนะนำการจัดกิจกรรมการอ่านในชั้นเรียนว่า ควรดำเนินการให้ครบ 5 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 สืบหาความรู้พื้นฐานของผู้อ่าน เพื่อช่วยเสริมประสบการณ์ที่ยังขาด และเป็นปัญหาต่อความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน รวมทั้งเพื่อเชื่อมโยงเรื่องที่ให้อ่านสัมพันธ์กับความรู้เดิมของผู้อ่าน เช่น สอนคำใหม่ คำยาก ให้อ่านภาพ ให้ความหมายของคำ

ขั้นที่ 2 มี 3 กิจกรรมย่อย คือ

2.1 ให้อ่านสำรวจอย่างคร่าวๆ เพื่อให้ทราบใจความสำคัญของเรื่อง

2.2 ให้ตั้งจุดประสงค์ก่อนอ่านให้ชัดเจน ด้วยการตั้งคำถามเพื่อคาดว่าได้คำตอบจากบทอ่านนี้

2.3 กำหนดความเร็วในการอ่านว่าจะอ่านจบใช้เวลาเท่าใด

ขั้นที่ 3 ผู้เรียนอ่านในใจ

ขั้นที่ 4 ผู้เรียนทำกิจกรรมหลังอ่าน เช่น อภิปรายเรื่องที่อ่าน เขียนสรุปเรื่อง วาดรูปหรือนำเสนอผลงานในลักษณะอื่น

ขั้นนี้เป็นขั้นสำคัญ เพื่อครูจะได้ทราบว่า ผู้อ่านเข้าใจเรื่องที่อ่านหรือไม่

ขั้นที่ 5 ทำกิจกรรมเสริม เช่น อาจให้จัดการแสดงในชั้น แต่งเรื่องขึ้นใหม่ ไปสัมภาษณ์บุคคล ทำเอกสารเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน

การจัดกิจกรรมการอ่าน อาจนำแนวทางการเรียนการสอนตามแนวคิดกาเย่,บริกส์ และวาเตอร์ (Gagne, Briggs & Watter, 1992, pp.189-199) มาประยุกต์ใช้ได้โดย กาเย่ ,บริกส์ และวาเตอร์ ได้เสนอขั้นตอนการสอนอ่าน เพื่อจัดกิจกรรมการสอนดังนี้

1. สร้างความสนใจ คือการทำให้ผู้เรียนใจจดใจจ่อต่อบทเรียน โดยครูใช้วิธีสนทนาซักถามหรือใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

2. แจ้งจุดประสงค์ คือการบอกให้นักเรียนทราบว่าจุดมุ่งหมายของบทเรียน เพื่อนักเรียนจะได้ทราบจุดหมายปลายทางการเรียนการสอนอาจบอกโดยตรงหรือใช้คำถามก็ได้

3. ทบทวนความรู้เดิม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับที่จะใช้บทเรียนใหม่ให้กับผู้เรียน และการกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้เดิมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อบทเรียนใหม่

4. ใช้สื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ โดยการเสนอสิ่งเร้าที่ใช้ประกอบการสอน ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนอื่นๆ เป็นการเริ่มกิจกรรมใหม่ของบทเรียน

5. ให้นำแนวการเรียนรู้ โดยแนะแนวทางหรือนำทางให้นักเรียนสามารถทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง เช่น แนะนำวิธีทำกิจกรรม แนะนำแหล่งศึกษาค้นคว้า และใช้คำถามเป็นการนำทางให้แก่ผู้เรียน

6. ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ให้นักเรียนอ่านเรื่องในใจและทำแบบฝึกหัดด้วยตนเอง

7. การแจ้งผลการปฏิบัติ คือการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนด้วยการตรวจสอบแก้ไขสิ่งที่ผู้เรียนทำผิด ให้คำชมเชยและแสดงความยินดีในผลงานของผู้เรียน

8. การประเมินผลการปฏิบัติ เป็นการวัดและประเมินผลว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติตามจุดประสงค์ของบทเรียนนั้นได้หรือไม่เพียงใด โดยจัดและประเมินจากการทำแบบฝึกหัด การทำแบบทดสอบและการแสดงออก เช่น การพูด การตอบคำถามของผู้เรียน

9. ส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอน โดยการสรุปย่อและการทบทวนบทเรียนที่ผ่านมาเพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนที่คงทนโดยให้ทำแบบฝึกหัดเสริมหรือมอบหมายงานเพิ่มเติม เช่นการให้การบ้าน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอ่านนั้น ผู้วิจัยได้นำกิจกรรมการสอนดังกล่าวคือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยมีการชี้แนะ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ จนสามารถที่จะปฏิบัติด้วยตนเองและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน โดยนำมาประยุกต์เป็น 5 ขั้นตอน คือ ขั้นสร้างความสนใจ ขั้นให้นำแนวการเรียนรู้ ขั้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ ขั้นแจ้งผลการปฏิบัติ และให้ข้อมูลย้อนกลับ และขั้นส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอนความรู้

การอ่านจับใจความ

1. ความหมายของการอ่านจับใจความ

การอ่านจับใจความ เป็นกระบวนการที่ผู้อ่านต้องแปลความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ให้เข้าใจ เพื่อทำความเข้าใจ ความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยคและข้อความซึ่งต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ในการอ่าน ช่วยตัดสินใจในการอ่าน (ถนอมวงศ์ ล้ายอดมรรคผล, 2533, หน้า 529-533) และมีนักการศึกษากล่าวถึงความหมายของการอ่านจับใจความไว้หลายความหมาย ดังนี้

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2540, หน้า 88) ให้ความหมายว่า การอ่านจับใจความ หมายถึง กระบวนการเข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยค และข้อความสำคัญของเรื่องตลอดจนแนวคิดของเรื่อง

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, หน้า 45) ได้ให้ความหมายของการอ่านจับใจความไว้ว่า "การอ่านจับใจความ คือ การอ่านเข้าใจเนื้อเรื่องจับใจความสำคัญได้ สามารถสรุปได้ ได้รับความรู้จากสิ่งที่อ่านและสามารถตอบคำถามได้ อีกทั้งสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้"

พรทิพย์ ตริสกุลวงษ์ (2544, หน้า 51) สรุปว่า การอ่านจับใจความ หมายถึง การอ่านเรื่องหรือข้อความแล้วสามารถทำความเข้าใจถึงเนื้อเรื่องได้ บอกสาระสำคัญของเรื่อง และจุดมุ่งหมายของเรื่อง สามารถย่อเรื่องหรือตั้งชื่อเรื่อง รวมทั้งแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องที่อ่านได้อย่างมีเหตุผล

สุปราณี พัดทอง (2545, หน้า 65) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นความคิดสำคัญอันเป็นแก่นหรือหัวใจของเรื่องผู้เขียนมุ่งสื่อมาให้ผู้อ่านได้รับทราบ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงและความคิดเห็น หรืออย่างไรอย่างหนึ่งก็ได้

กล่าวโดยสรุป การอ่านจับใจความเป็นกระบวนการทำงานเริ่มตั้งแต่ตามองเห็นรับรู้ความหมาย แล้วส่งไปยังสมองเพื่อแปลความหมายให้เข้าใจโดยอาศัยการเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม เกิดความเข้าใจในข้อความ หรือเนื้อเรื่องที่อ่านสามารถจับสาระสำคัญของเรื่องราว และเข้าใจจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่องนั้นๆ ได้ การอ่านจับใจความจึงเป็นทักษะที่จำเป็นต้องฝึกฝนอยู่เสมอไม่ว่าจะอ่านเรื่องอะไรหรือในระดับไหน

2. ประเภทของการอ่านจับใจความ

การอ่านเพื่อจับใจความของเรื่องที่อ่านมี 2 ลักษณะ คือ

2.1 อ่านเพื่อจับใจความส่วนรวม เป็นการอ่านเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาที่สำคัญของข้อความ เรื่อง หรือหนังสือ เพื่อมองเห็นความสัมพันธ์ของรายละเอียด และจะทำให้เข้าใจจุดมุ่งหมายสำคัญของข้อความ หรือเรื่องนั้นๆ ได้ โดยการกวาดสายตาดำเนินหัวข้อต่างๆ อย่างรวดเร็ว

2.2 การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ เป็นการอ่านต่อเนื่องกับการอ่านขั้นแรก โดยอ่านละเอียดทุกตัวอักษร เพื่อจับเรื่องราวได้ตลอดทั้งเรื่อง ที่ไหน เมื่อไร ทำไม เพื่อจับใจความให้ได้มากที่สุด ใจความสำคัญมิได้มีความหมายจำกัดเพียงแค่อำนาจที่สำนึกเท่านั้น อาจเก็บสาระของเรื่องได้หลายแง่ เช่น เก็บความรู้ เก็บเนื้อเรื่องที่สำนึก เก็บแนวคิด หรือทัศนคติของผู้เขียน และจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่อง (พันธุ์ทิพา หลานเลิศบุญ, 2533, หน้า 50-51)

ลักษณะของการอ่านจับใจความที่ดีนั้น ควรจะอ่านทั้ง 2 ประเภทรวมกันคือ อ่านเพื่อจับใจความส่วนรวม และอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ เพราะจะทำให้ผู้อ่านทราบเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน ในขณะที่เดียวกันก็จะรู้จักวิเคราะห์ สามารถจับใจความของเรื่องที่อ่านได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

3. จุดมุ่งหมายในการอ่านจับใจความ

ในการอ่านครั้งหนึ่งๆ นั้น อาจมีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้ ซึ่ง มิลเลอร์ (Miller, 1972, p.15) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายของการอ่านเพื่อจับใจความไว้ ดังนี้

1. อ่านเพื่อจับใจความคร่าวๆ (scanning or skimming)
2. อ่านเพื่อจับใจความสำคัญ (iderd reading)

3. อ่านเพื่อสำรวจรายละเอียดและเข้าใจความสำคัญโดยทั่วๆ ไป (exploratory reading)

4. อ่านเพื่อความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (study reading)

5. อ่านเพื่อใช้วิจารณ์ตามข้อความที่อ่าน (critical reading)

6. อ่านเพื่อวิเคราะห์ข้อความ หรือแนวคิดในเรื่องที่อ่าน (analytical)

สมบัติ มหารศ (2523, หน้า 68-69) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการสอนอ่านจับใจความไว้ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนอ่านและจับใจความสำคัญได้ ไม่ใช่อ่านเพื่อเรียนจบชั่วโมงไปเท่านั้น เพื่อให้กิจกรรมการอ่านมีความหมาย การอ่านเพื่อความเข้าใจนิยมการอ่านจากเอกสาร กระดาษแบบฝึกหัดที่ครูเตรียมมาโดยเฉพาะ ไม่ควรอ่านจากหนังสือทั้งเล่มที่มีปริมาณมาก ๆ ควรมีเวลาอ่านเฉพาะและทำแบบฝึกหัดในชั่วโมง

2. ให้ผู้อ่านสามารถบอกรายละเอียดของเรื่องที่อ่านว่ามีสาระอะไรบ้างโดยให้เล่าให้รายงาน ได้อย่างชัดเจนที่สุด จึงจะแสดงว่าผู้อ่านมีความเข้าใจ

3. อ่านเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำแนะนำ

4. ฝึกการใช้สายตา การอ่านเพื่อความเข้าใจ นิยมฝึกทักษะในการอ่านเร็วและตอบคำถามให้ถูกต้องแม่นยำ

5. อ่านเพื่อสรุปหรือย่อได้ว่า เรื่องที่อ่านนั้นเกี่ยวกับอะไร แม้จะไม่ละเอียด แต่ให้สามารถบอกได้บ้าง

6. อ่านแล้วสามารถคาดการณ์ ในเรื่องที่อ่านว่าจะลงเอยอย่างไร

7. อ่านและทำรายงานย่อได้ โดยเฉพาะการอ่านประเภทที่ต้องฝึกโน้ตย่อ

8. อ่านเพื่อหาความจริงและแสดงข้อคิดเห็นประกอบได้

จากจุดมุ่งหมายของการสอนอ่านจับใจความดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การสอนอ่านเน้นที่การอ่านจับใจความสำคัญหรือสาระสำคัญของเรื่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการอ่าน

การอ่านจับใจความที่จะประสบความสำเร็จนั้น นักเรียนต้องรู้จุดมุ่งหมายในการอ่านว่าอ่านเพื่ออะไร อ่านอย่างไร ที่สำคัญพยายามจับใจความสำคัญของเรื่องให้ได้ และรู้แนวคิดของเรื่องว่าเป็นอย่างไร

4. ความสามารถในการอ่านจับใจความ

การอ่านจับใจความเป็นความสามารถในการผสมแล้วขยายความรู้ ความจำให้ไกลออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล เป็นความพยายามของสมองที่จะดัดแปลง ปรับปรุงความรู้ให้มีรูปลักษณะใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นที่แปลกออกไป ความสามารถในการอ่านจับใจความสามารถแสดงออกด้วยพฤติกรรม 3 ประการ คือ

1. การแปลความ (translation) คือ สามารถแปลความหมายของสิ่งต่างๆ ได้ โดยแปลตามลักษณะของเรื่องราว ซึ่งเป็นความหมายที่ถูกต้องและใช้ได้ดีสำหรับเรื่องราวนั้นๆ โดยเฉพาะ

2. การตีความ (interpretation) คือ ความสามารถเก็บความคิดเดิมมาบันทึกใหม่ การจัดเนื้อเรื่องใหม่ ค้นหาเปรียบเทียบทั้งความสำคัญและความสัมพันธ์ของส่วนย่อย ภายในเรื่องนั้นๆ จนสามารถสรุปย่อๆ ได้

3. การขยายความ (extrapolation) คือ ความสามารถขยายความหมายและนัยของเรื่องให้กว้างไกลไปสภาพข้อเท็จจริงที่มีอยู่ สามารถประเมิน คาดคะเนหรือพยากรณ์ล่วงหน้าได้ (ชวาล แพร์ติกุล, 2520, หน้า 134)

มิลเลอร์ (Miller, 1990, pp.4-7) ยังแบ่งความสามารถในการอ่านเข้าใจความ ออกเป็นระดับต่าง ๆ ซึ่งใกล้เคียงกับแนวความคิดข้างต้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับได้แก่

1. ความสามารถในการแปลความ (textually explicit comprehension) เป็นระดับที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจความในสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ในบทอ่านอย่างตรงไปตรงมาได้ ผู้อ่านที่มีความสามารถในระดับนี้ จะสามารถระบุความคิดหลัก ความคิดรองของเรื่อง หรือจัดเรียงลำดับเหตุการณ์หัวข้อเรื่องต่าง ๆ ในบทอ่านได้

2. ความสามารถในการตีความ (textually implicit comprehension) เป็นระดับที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนไม่ได้นำเสนอไว้ในบทอ่านอย่างตรงไปตรงมา โดยที่ผู้อ่านจะต้องใช้เหตุผลและความรู้ของคนเข้ามาช่วยตัดสินใจทำความเข้าใจข้อมูลในบทอ่านนั้น ๆ ผู้อ่านที่มีความสามารถในระดับนี้ สามารถที่จะตอบคำถามเชิงอ้างอิงได้ (implicit or interpretive comprehension question) สามารถสรุปและทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปได้ รวมทั้งรับรู้ถึงอารมณ์ความคิด วัตถุประสงค์ของผู้เขียน ตลอดจนสามารถระบุความคิดหลักของเรื่องที่ผู้เขียนไม่ได้นำเสนอไว้โดยตรงไปตรงมา

3. ความสามารถในการวิเคราะห์ (critical reading) เป็นระดับความสามารถในการวิเคราะห์ตีความ และประเมินเนื้อหาที่อ่าน โดยสามารถแยกความแตกต่างของข้อมูลที่ปรากฏในเนื้อหาที่อ่านได้ว่า อะไรคือข้อเท็จจริง และอะไรเป็นเพียงความเชื่อ หรือความคิดเห็นของผู้เขียน และสามารถเปรียบเทียบเนื้อหาที่อ่านกับข้อมูลที่พบจากแหล่งอื่น ๆ ได้ ตลอดจนเข้าใจภาษาเชิงอุปมาอุปไมย ที่ผู้เขียนนำมาใช้ และยังสามารถบอกได้ว่า ผู้เขียนมีทัศนคติต่อเรื่องที่น่าเสนออย่างไร

4. ความสามารถในการตีความปริศนา (scripturally implicit comprehension) เป็นความเข้าใจในระดับสูง ที่ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาที่อ่าน นอกเหนือจากสิ่งที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ ผู้อ่านจะต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่เข้ามาเชื่อมโยงกับสิ่งที่พบในบทอ่านเพื่อทำการสังเคราะห์เนื้อหาในบทอ่านนั้น ๆ

สุมิตรา อังวัฒนกุล (2535, หน้า 31-32) ได้สรุปความสามารถในการอ่านไว้ดังนี้

1. อ่านได้ถูกต้องตามตัวสะกดการันต์ อ่านออกเสียงถูกต้องตามหลักการอ่านและการแยกคำ
2. อ่านได้รวดเร็ว (speed of reading)
3. เข้าใจเรื่องที่อ่านได้รวดเร็ว จับใจ ถูกต้อง
4. จับใจความสำคัญได้ (main idea)
5. มีวิจารณ์ญาณในการอ่าน อ่านแล้วสามารถแยกข้อคิดเห็น (opinion) ออกจากข้อเท็จจริง จากข้อความ ที่ผู้เขียนแสดงข้อคิดเห็น และความสามารถตีความ (interpretation) ได้อย่างถูกต้อง
6. อ่านแล้วเกิดความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) ในแนวการเขียนสำนวน รูปแบบ
7. อ่านแล้วสามารถสังเคราะห์ได้ (synthesis) นำความรู้เก่ามาหลอมรวมกับความรู้ใหม่ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ขึ้นมา การอ่านโดยรู้จักเดาคำที่พบว่าสะกดผิด พิมพ์ผิด พิมพ์ตก สามารถอ่านหรือเดาข้อความได้
8. อ่านแล้วสามารถแสดงความคิดเห็น ประเมินค่า (evaluation) สิ่งที่ตนอ่านได้ อย่างเที่ยงธรรมโดยวิเคราะห์ (analyzing) วิจารณ์ (criticism) กลวิธีเขียน ของงานเขียนนั้นได้ อย่างถูกต้องหลักวิชาการ
9. อ่านโดยกวาดสายตาให้กว้าง (eye span) และกวาดสายตาอย่างรวดเร็ว (scanning) เช่น การอ่านข่าว
10. มีสมาธิในการอ่าน (concentration)
11. อ่านเร็วเพื่อเลือกหยิบความ การอ่านข้ามคำ (skimming) เลือกอ่านหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย
12. อ่านแล้วได้ความรู้ (knowledge) จดจำได้ เข้าใจความหมายอย่างถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้
13. อ่านแล้วสามารถอธิบายได้ และปฏิบัติตามขั้นตอนได้
14. อ่านแล้วสามารถตอบคำถามจากหนังสือที่อ่านได้
15. อ่านแล้วสรุปได้ (summarizing)
16. อ่านแล้วบันทึกไว้ (taking)
17. รู้จักใช้ส่วนต่าง ๆ ของหนังสือ เพื่อจะได้เลือกอ่านหัวข้อ และเข้าใจเรื่องได้อย่างรวดเร็ว บางเล่มน่าสนใจ ทำให้อ่านหนังสือได้หลายเล่มในระยะเวลาสั้น ๆ
18. ไม่มีนิสัยรักการอ่าน (bad habit) ทำให้อ่านช้า
19. สามารถอ่านได้ 2 ลักษณะ คือ การอ่านออกเสียง และ การอ่านในใจ ผู้อ่านที่ "อ่านเป็น" สามารถอ่านได้รวดเร็ว

สรุปความสามารถในการอ่านจับใจความ เป็นสิ่งที่ยากจะสร้างให้เกิดขึ้นอย่างทันใด จะต้องค่อยๆ เสริมสร้างและวางพื้นฐานด้านต่าง ๆ มาเป็นลำดับขั้นโดยอาศัยระยะเวลา อาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง

5. องค์ประกอบในการอ่านจับใจความ

องค์ประกอบพื้นฐานที่ทำให้สามารถอ่านจับใจความของเรื่องที้อ่านได้นั้น มีผู้เสนอความคิดไว้ดังนี้

บอนด์ และทิงเกอร์ (Bond & Thinker, 1957, p.235) กล่าวว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความขึ้นอยู่กับพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. การเข้าใจความหมายของคำ เพราะคำเป็นหน่วยหรือส่วนย่อยในภาษาที่มีความหมาย และเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจเรื่องที้อ่าน
2. การเข้าใจหน่วยความคิดจากกลุ่มคำ เนื่องจากกลุ่มคำอาจมีความหมายต่างไปจากคำแต่ละคำที่เรียงต่อกันเป็นรายคำ
3. การเข้าใจประโยคที่ใช้ในบทอ่านซึ่งเกิดจากการเรียงคำ และกลุ่มคำไว้ด้วยกัน เพื่อสื่อความคิดตามเรื่องราว นั้น ๆ
4. การเข้าใจความหมายเป็นตอน ๆ สามารถที่จะนำประโยคแต่ละประโยคในคอนนั้น ๆ มาสัมพันธ์กัน เพื่อสื่อความหมายได้เข้าใจยิ่งขึ้น
5. การเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดของบทอ่าน โดยสามารถจัดลำดับความคิดของเรื่องที้อ่านได้ และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างข้อความสำคัญ ๆ ในแต่ละตอน

การอ่านจับใจความ เป็นการจับประเด็นสำคัญให้ได้ว่าผู้เขียนต้องการเสนอข้อคิดอะไร การที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถจับใจความได้ครบถ้วนและรวดเร็วต้องอาศัยความรู้พื้นฐานเป็นองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ความรู้ด้านภาษา เช่น รู้จักถ้อยคำ สำนวนหรือเรื่องราวที้อ่านรู้ หลักภาษาและการใช้ภาษา สำนวนและถ้อยคำต่าง ๆ มาใช้ทำให้เกิดความรู้กว้างขวางขึ้น ทำให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาการอ่านจับใจความได้มากขึ้น
2. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง หากผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที้อ่านก็จะใช้เวลาน้อยลงในการอ่าน เพราะจะมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจและจับใจความได้อย่างรวดเร็ว
3. ประสบการณ์ทางความคิด ผู้อ่านที่มีประสบการณ์ในการอ่านมาก ก็จะสะสมความคิดที่ได้รับจากการอ่าน สามารถให้ข้อคิดเห็น หรือเหตุผลที่เป็นข้อวิเคราะห์เนื้อเรื่องและสามารถจับใจความได้ดี (กัลยา ยวนมาลัย, 2539, หน้า32-33)

สรุปได้ว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความได้ดีนั้น ผู้อ่านสามารถจะแปลความตีความ ขยายความ จากเรื่องที้อ่านได้ ทั้งนี้ผู้อ่านต้องอาศัยความสามารถหลายด้านประกอบกัน คือ ต้องเข้าใจความหมายของศัพท์ ความหมายของประโยค อาศัยประสบการณ์ทางด้านภาษา ความรู้ในเรื่องที้อ่าน จับแนวคิดที่สำคัญออกมาได้ รู้จักการสังเกตความสัมพันธ์ของข้อความที่

อ่านเพื่อจับใจความสำคัญและจับรายละเอียดของเรื่องได้ ซึ่งในการที่จะช่วยให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในการอ่านสามารถอ่านจับใจความได้ตึ้นนั้น ครูผู้สอนต้องแสวงหาแนวทางที่ดีในการฝึกอ่านและสอนอ่านให้กับนักเรียน

6. ลำดับขั้นในการอ่านจับใจความ

สัทันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2539, หน้า 95-96) กล่าวถึงการอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนเป็นการทำงานที่ประสานกันระหว่างการมองเห็น การได้ยิน และการแปลความหมายของสมอง ดังนั้นการอ่านที่ได้ผลจำเป็นต้องมีลำดับขั้นของการคิดตั้งแต่เบื้องต้นจนกระทั่งสูงสุด นักจิตวิทยาการอ่านได้นำหลักของบลูม (Bloom) มาประยุกต์ใช้ในการฝึกอ่านซึ่งมีทั้งหมด 6 ขั้น ซึ่งแต่ละขั้นมีลำดับของขั้นของความคิดที่แตกต่างกัน ขั้นที่ 1-3 เป็นการคิดเบื้องต้น ซึ่งกล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรอ่าน ซึ่งผู้อ่านจะต้องมีพื้นฐาน 3 ขั้นต้นมาก่อนเป็นอย่างดี ดังนั้นการสอนอ่านจับใจความจึงควรฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายเบื้องต้นก่อน แล้วจึงฝึกขั้นสูงในแต่ละขั้นจะมีจุดมุ่งหมายขอการคิดเรียงลำดับจากขั้น 1-6 ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความจำ เป็นขั้นเริ่มแรกของการอ่านที่สมองจะต้องจำเรื่องราวให้ได้จำความหมายของคำ ให้คำจำกัดความของคำยาก จำชื่อตัวอักษร และเหตุการณ์สำคัญ การที่ครูจะรู้ว่านักเรียนมีความจำเรื่องที่อ่านได้มากหรือน้อยก็ใช้วิธีการตั้งคำถามเรื่องที่อ่าน หรืออาจใช้สะกอดคำ บอกความหมาย และบอกคำจำกัดความ

ขั้นที่ 2 ความเข้าใจ เป็นขั้นที่นักเรียนสามารถเล่าเรื่องที่อ่านด้วยคำพูดของตนเอง เข้าใจความคิด ถ้อยคำ ประโยค และข้อความที่ให้คติสอนใจ สรุปเรื่องโดยใช้คำพูดของตนเอง ดังนั้นการที่ครูจะประเมินว่านักเรียนมีความเข้าใจมากหรือน้อยควรตั้งเป็นคำถามด้วยการให้เล่าเรื่อง สรุปเรื่องและเรียงลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง

ขั้นที่ 3 การนำไปใช้ เป็นขั้นที่นักเรียนควรนำไปฝึกนำถ้อยคำประโยคและเหตุการณ์ที่ได้จากการอ่านไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นใหม่หรือนำไปใช้แก้ปัญหาด้วยวิธีอื่น ดังนั้นคำถามที่ใช้จึงมักกำหนดเป็นสถานการณ์ให้นักเรียนพิจารณานำความรู้ไปใช้ประโยชน์

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ เป็นขั้นที่แยกองค์ประกอบย่อยของแนวคิดที่ได้จากการอ่าน การรู้จักแยกความหมายของคำที่มีความหมายหลายอย่าง สามารถบอกได้ว่าองค์ประกอบใดมีความสัมพันธ์กันหรือไม่เกี่ยวข้องกันเลย

ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์ เป็นขั้นที่ให้นักเรียนรู้จักสรุปแนวคิดของเรื่องค้นหาลักษณะโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกับเรื่องที่เคยอ่าน สุภาษิตและคำพังเพยที่มีความหมายเปรียบเทียบแล้วใกล้เคียงกัน อีกทั้งยังสามารถสรุปแนวคิดที่เหมือนกันและต่างกันได้ด้วย

ขั้นที่ 6 การประเมินค่า เป็นขั้นสูงสุดของการคิดที่ให้นักเรียนรู้จักตัดสินเรื่องที่อ่านว่าอะไรเป็นส่วนที่เป็นจริง และอะไรเป็นส่วนที่เป็นเท็จ พิจารณาค้นหาคุณค่าที่ปรากฏในเรื่อง

ได้แก่ ความรัก ความกตัญญู ความซาบซึ้งและรวมไปถึงความเป็นเหตุเป็นผลด้วย เป็นการฝึกให้นักเรียนสังเกตการณ์ใช้ถ้อยคำ การบรรยายทำให้เกิดภาพพจน์

ตาราง 2 สรุปวิเคราะห์ขอบเขตของการอ่านจับใจความจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลำดับที่	ชื่อ	พฤติกรรมย่อยของการอ่านจับใจความ
1.	ถนอมวงศ์ ล้ายอดมรรคผล (2533)	เข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยค ข้อความ
2.	ชวาล แพร์ตกุล (2520)	การแปลความ การตีความ การขยายความ การประเมิน การคาดคะเน
3.	สมบัติ มหารศ (2523)	รายละเอียด ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ย่อ สรุป คาดคะเน
4.	พันธุ์ทิพา หลายเลิศ (2533)	ใจความส่วนรวม ใจความสำคัญ เนื้อหาสำคัญ จุดมุ่งหมายสำคัญ แนวคิดและทัศนคติของผู้เขียน ความสัมพันธ์ของรายละเอียด ตอบคำถาม
5.	สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2540)	เข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยคข้อความสำคัญของเรื่อง แนวคิดของเรื่อง
6.	ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542)	เข้าใจเรื่อง จับใจความได้ สรุปได้ ตอบคำถามได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้
7.	พรทิพย์ ตรีสกุลวงษ์ (2544)	เข้าใจเนื้อเรื่อง จุดมุ่งหมายของเรื่อง ย่อเรื่อง ตั้งชื่อเรื่อง ลำดับความสำคัญของเนื้อเรื่อง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน
8.	สุปาณี พัดทอง (2545)	ความคิดสำคัญของเรื่อง ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น
9.	ศศิธร ัญญลักษณ์านนท์ (2542)	สาระสำคัญของเรื่อง ข้อมูลที่น่าสนใจ แนวคิดของผู้เขียน จุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่อง
10.	คัลล์แมนและคนอื่นๆ (1924)	แปลความ ตีความ วิเคราะห์
11.	บลูม	คำนิยาม ความหมายของคำ ประโยค ข้อความ เล่าเรื่อง สรุปเรื่อง เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมิน บอกคุณค่าข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น บอกความสัมพันธ์ของส่วนประกอบ บอกความเหมือนความต่าง ตอบคำถาม

7. หลักในการอ่านจับใจความ

การฝึกนักเรียนให้มีทักษะในการอ่านจับใจความ ครูต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายๆ ด้าน เพื่อให้นักเรียนพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการฝึกอ่าน จับใจความมีดังนี้

1. เรื่องที่จะนำมาให้นักเรียนฝึกอ่านจับใจความ ควรเป็นเรื่องที่เหมาะสมกับระดับชั้น และความสามารถของนักเรียน

2. ครูควรแนะนำให้นักเรียนรู้ว่าใจความสำคัญของข้อความในย่อหน้ามักอยู่ตอนต้นๆ ของย่อหน้านั้น หรืออยู่ในตอนสรุปท้าย ผู้อ่านต้องพยายามจับประโยคใจความสำคัญให้ได้ หรือจับให้ได้ว่าย่อหน้านั้นกล่าวถึงเรื่องอะไร แล้วจึงเรียงลำดับเหตุการณ์

3. ครูควรตั้งคำถาม ถามเป็นตอนๆ ให้นักเรียนอ่านข้อความเพื่อหาคำตอบ

4. ฝึกให้เล่าเรื่องย่อ

5. ฝึกให้สรุปความว่าเนื้อเรื่องกล่าวถึงใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ทำไม และเกิดผลอย่างไร แล้วเขียนบันทึกย่อได้ (อัญชลี แจ่มเจริญ, 2526, หน้า 94)

เสริมศรี หอธิมาวารกุล (2539, หน้า 343-401) กล่าวว่า การอ่านจับใจความให้ได้ผล ควรอ่านในลักษณะต่อไปนี้

1. อ่านข้อความหรือเรื่องราวผ่านๆ โดยตลอดเพื่อให้รู้ว่าเรื่องนั้นว่าด้วยเรื่องอะไรบ้าง จุดใด ตอนใด เป็นจุดสำคัญของเรื่อง

2. อ่านให้ละเอียดตลอดทั้งเรื่องทำความเข้าใจอย่างชัดเจน ไม่ควรหยุดอ่านระหว่างเรื่อง เพราะจะทำให้ความเข้าใจไม่ต่อเนื่องกัน

3. อ่านซ้ำตอนที่ไม่มีเข้าใจ และตรวจสอบความเข้าใจในข้อความบางตอนให้แน่นอนและถูกต้อง

4. ตั้งคำถามในขณะที่อ่าน ว่าเรื่องที่อ่านเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร เกิดขึ้นที่ใด เมื่อไรอย่างไร

5. ตอบคำถามสั้นๆ ใคร อะไร ที่ไหน เมื่อไร หรือทำโน้นดียวเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ

6. เรียบเรียงใจความสำคัญของเรื่องด้วยตัวเอง

กล่าวโดยสรุป วิธีการอ่านจับใจความนั้น ครูควรแนะนำกลวิธีในการอ่านที่ถูกต้อง และควรฝึกอย่างต่อเนื่อง ควรให้นักเรียนทำกิจกรรมการฝึกอ่านจับใจความทีละย่อหน้า และฝึกหลายๆ กิจกรรม เช่น ฝึกตั้งคำถาม ตอบคำถาม เรียงลำดับเหตุการณ์ เล่าเรื่องย่อ เขียนแผนภาพโครงเรื่อง เขียนเรื่อง สรุปเรื่อง และอธิบายลักษณะของตัวละครและให้ทราบผลการอ่านทุกครั้งเพื่อช่วยเสริมแรง จะช่วยให้เด็กพัฒนาการด้านการคิด ทำให้การอ่านจับใจความนั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การอ่านโดยใช้นิทานประกอบการสอน

1. ความหมายของนิทาน

นิทานเป็นเรื่องเล่าต่อกันมาเป็นทอดๆ จนถึงปัจจุบัน อาจจะเป็นเรื่องที่อิงความจริง หรือมีการเล่าเสริมต่อให้สนุกสนาน ตื่นเต้น ลึกซึ้ง หรือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากจินตนาการของผู้เล่า นิทานหมายถึง เรื่องราวสั้นๆ เป็นเหตุเป็นผลแก่กัน มุ่งใช้สอนผู้อ่านได้ดีซึ่งเป็นวิธีการที่ง่ายได้ผลคุ้มค่า เพราะนิทานเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ประสบการณ์ ความคิด ปลุกฝังค่านิยม ข้อปฏิบัติและสอดแทรกคติสอนใจ (กัลยา ยวนมาลัย, 2539, หน้า 74)

เนื่องจากนิทานเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา แล้วมีการบันทึกเป็นเรื่องราว หรือเป็นเรื่องสั้นๆ ที่เขียนขึ้น ในปัจจุบันเนื้อเรื่องจึงมีหลากหลายตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ผู้อ่านได้รับ การเลือกนิทานใช้สอนต้องคำนึงถึงเพศ วัย และจุดมุ่งหมายในการสอน

2. คุณค่าของนิทานที่มีต่อการเรียนการสอน

นิทานเป็นสิ่งที่เด็กต้องการและสนใจอยากรู้ การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กโดยใช้นิทานนำไปสู่ประสบการณ์ด้านต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ดี เพราะธรรมชาติการเรียนรู้ของคนเราจะให้ประสบผลดีได้นั้น ย่อมมาจากความสนใจ ความต้องการของผู้เรียนเอง ดังนั้นนิทานจึงมีคุณค่าต่อการเรียนการสอนดังนี้

2.1 ใช้นิทานนำเข้าสู่บทเรียน

2.2 เสริมสร้างพัฒนาทางภาษา ความคิด และจินตนาการที่สวยสดงดงามให้แก่

นักเรียน

2.3 ใช้นิทานสอนและฝึกทักษะทางภาษา คือ ฝึกการอ่าน ฟัง พูด และเขียน

2.4 ส่งเสริมในด้านมนุษยสัมพันธ์ มีคุณค่า และศีลธรรม

2.5 เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสังคม เข้าใจขนบธรรมเนียม และการปฏิบัติในสังคม

2.6 ปลุกฝังให้เด็กมีความรักในการอ่าน

2.7 ช่วยให้เกิดเด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน (ฉวีวรรณ กิनावงศ์, 2533,

หน้า 101-102)

สมศักดิ์ ปริบูรณ์ (2542, หน้า 59-62) กล่าวว่า การเล่านิทานเป็นวิธีการให้ความรู้วิธีหนึ่ง ที่ทำให้เด็กสนใจในการเรียนรู้ สามารถจดจำ กล่าวแสดงออก และมีแรงจูงใจที่จะเปิดรับพฤติกรรมที่พึงปรารถนา นอกนั้นยังช่วยตอบสนองความต้องการของเด็ก เช่น ความอยากรู้ อยากเห็น ความสัมพันธ์ผล ความต้องการเป็นที่ ยอมรับ เนื้อหาของนิทานที่มีความสัมพันธ์กับความ ต้องการดังกล่าว จะช่วยให้เด็กมีความสุขปรารถนาและมีความสุข กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ นิทานมีความสำคัญและประโยชน์ต่อเด็กดังนี้

1. เป็นเครื่องมือในการสอนที่มีประสิทธิภาพในการชักจูงผู้เรียนให้คล้อยตาม เป็นตัวกระตุ้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในตัวผู้เรียน เป็นตัวกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออก อันเป็นที่พึงประสงค์ของสังคมซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและบุคลิกภาพของผู้เรียน

2. เป็นเครื่องกระตุ้นและโน้มน้าวให้เด็กเปิดใจที่จะยอมรับพฤติกรรมด้านต่างๆ และตอบสนองความต้องการทางธรรมชาติของเด็กด้วย

3. เป็นตัวแบบในการหล่อหลอมพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็ก นอกจากนี้แล้วนิทานมีประโยชน์และคุณค่าต่อเด็กปฐมวัยเป็นอย่างมาก นิทานช่วยสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัย และยังช่วยปรุงแต่งบุคลิกภาพ แก้ไขพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามตัวของตัวละครในนิทานที่เด็กชื่นชอบ รวมทั้งยังเปิดโลกจินตนาการให้กว้างไกลและมีสัมพันธ์ภาพอันดีกับบุคคลรอบข้าง เป็นเครื่องกระตุ้นนำให้เด็กยอมรับพฤติกรรมต่างๆ และเป็นตัวแบบในการหล่อหลอมพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็ก

สุภัสสร วัชรบุปผ์ (2543, หน้า 36) ได้กล่าวถึงคุณค่าของนิทานที่มีต่อการเรียนการสอนว่า นิทานช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทุก ๆ ด้าน นอกจากนี้นิทานยังเป็นเครื่องมือก่อให้เกิดการเรียนรู้ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี นิทานช่วยปลูกฝังคุณธรรม ความดีและความละเอียดอ่อน ขึ้นในจิตใจของเด็ก และยังสามารถสร้างความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย

กล่าวได้ว่า นิทานมีคุณค่าและประโยชน์คือ เป็นวิธีการให้ความรู้และความบันเทิง ทำให้เด็กสนใจเรียนรู้ สามารถจดจำและกล้าแสดงออก ปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน แก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กจากตัวแบบในนิทานที่เด็กประทับใจ สร้างสมาธิ ผ่อนคลายอารมณ์ สร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างผู้เล่าและผู้ฟัง และทำให้เกิดนิสัยรักการอ่าน

3. ลักษณะของนิทาน

นิทานที่แพร่หลายมีลักษณะดังนี้

3.1 เค้าโครงเรื่อง มีการดำเนินเรื่องรวดเร็ว ใช้ภาษาง่ายๆ ตรงไปตรงมา มีเหตุการณ์ การกระทำ และผลของการกระทำ ซึ่งจะทราบผลได้ทันทีเมื่ออ่านจบ ซึ่งตรงกับลักษณะเด็กที่ชอบความรวดเร็ว

3.2 ตัวละครในนิทานมีพฤติกรรมเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งตรงกับลักษณะธรรมชาติของเด็กที่ชอบสิ่งที่เคลื่อนไหว

3.3 สนองอารมณ์ปรารถนาให้แก่เด็ก คือ ความเพลิดเพลิน จินตนาการ รู้สึกตื่นเต้น หวาดเสียว

3.4 เนื้อเรื่องของนิทานมักแฝงความยุติธรรมคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วหรือเป็นไปตามกฎแห่งกรรม (ณรงค์ ทองปาน, 2526, หน้า 36)

สรุปได้ว่า นิทานใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจเรื่อง มีการกระทำต่างๆ ของตัวละครที่เป็นเหตุการณ์ มีผลการกระทำ มีแนวคิด ผู้อ่านสามารถที่จะจับสาระของเรื่องได้ง่าย ดังนั้นจึงสามารถนำนิทานมาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดทักษะในการอ่านจับใจความได้เป็นอย่างดี

4. ข้อควรคำนึงในการเลือกนิทาน

นิทานหรือเรื่องที่เหมาะสมสำหรับเด็กมีลักษณะดังนี้

1. ควรเป็นนิทานสั้น ๆ ที่เด็กสามารถเข้าใจได้ไม่ซับซ้อน
2. เป็นเรื่องที่เน้นเหตุการณ์อย่างเดียวให้เด็กคาดคะเนเรื่องได้
3. เป็นเรื่องที่เด็กมีความสนใจ อาจจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเด็กๆ และสัตว์ต่างๆ ก็ได้
4. ภาษาที่ใช้ต้องสละสลวยเหมาะสมกับเด็ก ไม่ควรใช้ศัพท์สแลงมีการกล่าวซ้ำคำหรือประโยค วลี เพื่อจะจำได้ง่ายและรวดเร็ว
5. ควรเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเด็กส่วนรวม แต่ระวังอย่าให้กระทบกระเทือนกับปมด้อยของเด็ก หรือเป็นเรื่องที่เด็กอาจจะจินตนาการตามได้ เช่น ความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก พี่รักน้อง พ่อรักลูก
6. เนื้อเรื่องถึงจุดสุดยอดได้ง่าย เมื่ออ่านจบเด็กมีความสุข หรือถ้ามีความทุกข์จะต้องมีคติสอนใจไว้ด้วย
7. ในเรื่องควรมีตัวละครที่เด็กสามารถสมมติเป็นตนเองได้ ไม่ควรเลือกเรื่องที่มีตัวละครหลายตัว เพราะจะทำให้เด็กสับสน และชื่อของตัวละครควรเป็นภาษาไทย เป็นชื่อง่ายๆ ที่เด็กเข้าใจความหมายได้
8. เนื้อเรื่องควรสอดแทรกคติธรรมสอนตัวละคร และส่งเสริมให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดีงาม (วิเชียร เกษประทุม, 2542, หน้า 82-83)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนะหลักเกณฑ์ในการเลือกนิทานมาใช้ในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

1. เป็นเรื่องที่เหมาะสมสำหรับเด็ก
2. มีการดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน
3. ฉากของเรื่อง เวลา สถานที่ ต้องสอดคล้องกัน
4. แก่นของเรื่องมีจุดเน้นให้เด็กคิด
5. ตัวละครของเรื่องมีพฤติกรรมที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกับเด็ก
6. ภาษาและเรื่องต้องเข้าใจง่าย
7. การให้ความรักความสดชื่นตรงกับความสนใจและความต้องการของเด็ก
8. ตัวละครของเรื่องต้องมีพฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์
9. เนื้อเรื่องเน้นให้เด็กใช้จินตนาการให้มากที่สุด
10. เนื้อเรื่องมุ่งให้เด็กมีการตอบสนองในการคิดแก้ปัญหาพร้อมกับตัวละครของเรื่อง

11. เป็นนิทานที่มีความยืดหยุ่นในเนื้อเรื่อง เพื่อให้เด็กตอบสนองในการแก้ปัญหาได้หลาย ๆ ลักษณะ

12. เป็นเรื่องราวที่น่าตื่นเต้น เร้าใจและสนุกสนาน เพื่อเร้าใจให้เด็กเกิดความอยากรู้อยากเห็น (สุวิทย์ มูลคำ ,และอรทัย มูลคำ, 2545, หน้า 213-214)

สรุปได้ว่า การนำนิทานมาให้เด็กอ่านควรมีการเลือกสรรเรื่องสั้น ๆ เข้าใจง่าย คำนึงถึงจิตวิทยาในการอ่านของเด็กและที่สำคัญควรเป็นเรื่องที่สอดแทรกคติธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีกับเด็ก

นิทานอีสป

1. ความหมายของนิทานอีสป

นิทานอีสป หมายถึง นิทานอุทาหรณ์ที่อีสปนักเล่านิทานชาวกรีกเล่าไว้เมื่อประมาณ ศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล นิทานที่อยู่ภายใต้ชื่อ " นิทานอีสป" นั้น มีอยู่มากมายเป็นพันๆ เรื่อง แต่นิทานเหล่านี้ อีสปไม่ได้เป็นผู้ผูกเรื่องเองทั้งหมด เพราะบางเรื่อง ก็มีเล่าสู่การฟังมาก่อนสมัยอีสปแล้ว และบางเรื่องผู้แต่งเพิ่มเติมลงไปจึงเป็นการยากที่จะระบุลงไปว่าเรื่องใดเป็นเรื่องใดไม่เป็นของอีสป

2. ประวัติอีสป

อีสป (Aesop) คือ ผู้ชายที่มีรูปร่างหน้าตาขี้ริ้ว ตัวเตี้ยแคระ หลังค่อมและค่อนข้างพิการ แต่ภายในรูปร่างอันอัปลักษณ์นั้นเขาก็จะมีสติปัญญาเฉียบแหลม ไหวพริบ เฉลียวฉลาดจนทำให้เขาพ้นจากภวการณ์เป็นทาสในที่สุด ลักษณะดังกล่าวพ้องกับการบันทึกของแมกซิมุส พลานูเคซ พระที่กรุงคอนสแตนติโนเปิลในศตวรรษที่ 14 และมีลักษณะตรงกับรูปสลักหินอ่อนที่หมู่บ้านอัลบานี ในกรุงโรมทุกอย่าง

ชีวิตทาสของอีสปเริ่มตั้งแต่เขาเกิด เมื่อประมาณ 620 ปี ถึง 560 ปีก่อนคริสตกาล เขาอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้านายที่สืบทอดต่อกันมาถึง 2 คน ในเมืองซามอส (หรือประเทศกรีกในปัจจุบัน) โดยคนแรกคือ แซนซัส ซึ่งความมีไหวพริบของอีสปได้ช่วยให้นายของเขาชนะการพนันที่ไร้สาระครั้งหนึ่ง เมื่อแซนซัสไปทำทนายกับชายผู้หนึ่งว่าสามารถค้ำน้ำทะเลจนแห้งได้ แต่ในที่สุด การพนันครั้งนั้นก็ถือว่าเป็นโมฆะ เพราะอีสปต่อรองว่า ต้องให้ชายผู้นั้นไปหยุดยั้งแม่น้ำทุกสายไม่ให้ไหลลงทะเลให้ได้เสียก่อน เพราะไม่เช่นนั้นถึงแม้ว่าแซนซัสค้ำน้ำในทะเลเข้าไปเท่าไร ก็จะไม่สามารถค้ำน้ำทะเลแห้งจนข้อใดสักที และคนถัดมาคือจัจจีมอน (อิจจีมอน) ซึ่งเขาผู้นี้ได้ปลดปล่อยอีสป ให้พ้นจากความเป็นทาสเพื่อเป็รางวัลในความฉลาดของเขา

เมื่ออีสปได้รับอิสรภาพแล้วเขาได้เข้าไปอยู่ในวังของกษัตริย์ครีซุสทำให้มีโอกาสนพปะกับรัฐบุรุษและเหล่านักปราชญ์ของเอเธนส์ ครั้งหนึ่งอีสปมีโอกาสดได้เข้าเฝ้าผู้ปกครองชื่อเพซิสเตคัส ซึ่งอีสปได้แสดงความสามารถโดยการเล่าเรื่อง "กบเลือกนาย" ชักชวนให้ชาวเมือง

เลื่อมใสกับการปกครองของเพซิสเตดัส เป็นผลสำเร็จนับได้ว่าอีสปเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่ง ในสมัยกรีกโบราณที่ยกฐานะตัวเองให้พ้นจากการถูกเหยียดหยามของชนชั้นทาส ขึ้นมาเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมเหมือนกับนักปรัชญาในยุคหลังๆ ตัวอย่างเช่น แฟโด เมนิปัสและเอพิคเตตัส แต่แล้วชีวิตของอีสปได้จบลงในระหว่างเดินทางไปวิหารอพอลโล ในเมืองเคลฟี เขาถูกชาวเมืองที่โกรธแค้นจับตัวโยนลงมาจากหน้าผาสูง นักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวไว้ว่า เขาถูกแก้แค้นเพราะเรื่องเล่าเสียชื่อเสียงผู้อื่น บ้างก็ว่าถูกปล้น เพราะได้เงินจำนวนมากมาจากกษัตริย์ ครีซุสบ้างก็ว่าถูกถามล่า เพราะขโมยถ้วยทองคำ อีสปไม่เคยจดบันทึกเรื่องของเขาไว้เลย แต่นิทานสอนใจเป็นร้อยๆ เรื่องก็สร้างชื่อเสียงให้เขาเป็นที่รู้จักและจดจำกันจวบจนถึงทุกวันนี้ โดยทาสชาวมาซิโดเนียชื่อฟรีดัส ในยุคของจักรพรรดิออกุสตุสแห่งจักรวรรดิโรมัน เป็นผู้รวบรวมเขียนขึ้นเป็นภาษาลาตินเป็นครั้งแรก เรื่องของเขาถูกสืบทอดไปเป็นร้อยๆ ปีทีเดียว จนเมื่อมีการค้นพบในวิหารวัดเขาเอธอส และนับจากนั้นเป็นต้นมาเรื่องราวอมตะทั้งหลายก็ได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ กันมากกว่า 250 ภาษาทั่วโลก

โดยเหตุที่เรื่องเล่าแต่ละเรื่องของอีสป นำเสนอให้เห็นผลดีผลร้ายจากการกระทำต่างๆ ผ่านตัวดำเนินเรื่องจากสิ่งสารพัดที่เปรียบเทียบให้เข้าใจได้ง่าย และมีคติสอนใจอันแยบคายจึงได้รับความนิยมนามาตีพิมพ์เผยแพร่ ใช้นิทานหรือร้องเล่นเป็นบทละคร จนทำให้มีเรื่องราวแตกต่างกันไปหลากหลายสำนวนและเราเชื่อว่าเรื่องเล่าของอีสปไม่เคยล้าสมัย แม้กาลเวลาจะผ่านไปนานเป็นพันปีแล้วก็ตาม ทั้งยังจะได้รับการสืบทอดต่อไปอีกนานเท่าอนัน (วิมาลี วิวัฒนกุลพาณิชย์, 2549, หน้า 2)

3. จุดมุ่งหมายของนิทานอีสป

1. เพื่อสอนคติธรรม จุดมุ่งหมายที่เป็นที่ทราบกันทั่วไปของนิทานอีสปก็เพื่อใช้ในการสอน ดังเห็นได้จากนิทานแทบทุกเรื่อง เมื่อเล่าจบแล้วจะสรุปลงเป็นสุภาษิตทำนอง "นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า....." เดิมทีเดียวอีสปคงจะไม่ได้เล่าเพื่อแสดงคำสอนเสมอไป แต่เล่าเพื่อการอู่อวดของชีวิตก็ได้ เพราะอีสปเป็นทาส จะพูดอะไรตรงๆ ก็กลัวจึงเล่านิทานเปรียบเทียบจึงหลุดพ้นจากความเป็นทาส ดังที่ วิเทศ วรรณีย์ (2502, หน้า 951) กล่าวว่า

" แกเป็นคนชำนาญการเล่านิทานครั้งนั้นแกเห็นไม่ยุติธรรม จะว่าอะไรตรงๆ ก็กลัวจึงเล่านิทานเปรียบเทียบ แกเล่าดีนายไม่โกรธกลับชอบฟังในที่สุดยกให้พ้นทาส "

2. เพื่อแก้ปัญหาสังคม จุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งเพื่ออธิบายปัญหาได้แก่ของบุคคลในชีวิตจริงโดยใช้ตัวละครที่เป็นสัตว์ต่างๆ เป็นอุปมาเปรียบเทียบพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของตัวละครที่ปรากฏในนิทาน ย่อมสะท้อนให้เห็นสภาพของมนุษย์นั่นเอง สมัยเมื่ออีสปยังอยู่ในสำนักกลอสัส (Croesus) ประเทศลิเดียเขาได้ท่องเที่ยวไปยังกรุงเอเธนส์ในรัชสมัยของเปริสตราตีสและได้เล่าเรื่อง " กบเลือกนาย " ให้ชาวเอเธนส์ฟังเพื่อชักจูงให้ชาวเอเธนส์พอใจในเจ้าผู้ครองนครคนเดิมไม่ให้เปลี่ยนตัวเจ้าผู้ครองนครใหม่ เพราะขณะนั้นประชาชนไม่พอใจเจ้า

ผู้ครองนครของคน และเมื่อฟังนิทานเรื่องนี้แล้ว ชาวเมืองก็ไม่เปลี่ยนใจนับว่าอีสปใช้นิทานเพื่อแก้ปัญหาให้แก่สังคมด้วย

3. เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของอีสปเอง สำหรับนิทานบางเรื่อง อีสปเล่าเพื่อช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชีวิตของเขา เช่น ตอนที่อีสปถูกชาวเมืองเดลฟี (Delphi) กล่าวหาว่าขโมยถ้วยสำหรับดื่มเหล้าจากวิหาร อพอลโล (Apollo) เขาได้เล่าเรื่องนกอินทรีกับแมงช้าง (Eagle and Beetle) แก่ชาวเมืองเพื่อแก้ข้อกล่าวหาที่นั้น และเขาได้เล่าเรื่องอุบายของหมาจิ้งจอก (The Fox's trick) เพื่อโต้แย้งกับคณะลูกขุนในข้อหายักยอกที่เมือง แซมโซ (Samsso)

4. เพื่อการยังชีพของอีสปเอง จุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของอีสปคือ อีสปใช้การเล่านิทานเป็นเครื่องมือเลี้ยงชีพทำนองเดียวกับโสเครตีสในอินเดีย ทั้งนี้เพราะอีสปมีความสามารถในการเล่านิทานอย่างยอดเยี่ยม แม้เขาเป็นทาสก็ใช้ความสามารถในการเล่านิทานจนหลุดพ้นจากความเป็นทาสเมื่อรับราชการ ก็ใช้นิทานสร้างความพอใจให้แก่เจ้านาย

4. การเข้ามาในประเทศไทยของนิทานอีสป

ถ้าย้อนหลังพิจารณาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกรีกจะเห็นว่ามีความสัมพันธ์กันตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีชาวกรีกคนหนึ่งคือ คอนสแตนตินฟอนคอน เข้ามามีบทบาทสำคัญในประเทศไทยสมัยนั้น แต่ในประวัติศาสตร์และวรรณคดีสมัยนั้นไม่ได้กล่าวถึงนิทานอีสปได้เลย ถึงอย่างไรก็ตามนิทานอีสปจะต้องเข้ามาสู่ประเทศไทยแล้วในรูปมุขปาฐะเล่าสู่กันฟัง ตามธรรมชาติของคนที่ดีคือสัมพันธ์กันและจะต้องมีต้นฉบับภาษาอังกฤษเข้ามาในประเทศไทยอย่างแน่นอน แม้จะไม่ได้ระบุว่าตรงกับสมัยใด ไม่ใช่เข้ามาทางอินเดียในรูปนิทานอีสปฉบับภาษาสันสกฤตอย่างที่บางคนเข้าใจ ทั้งนี้เพราะไม่เคยพบว่ามีนิทานอีสปฉบับสันสกฤตในประเทศไทย เคยพบแต่ต้นฉบับภาษาอังกฤษ เช่น ฉบับของวิลเลียม แค็กตัน (William Caxton) ฉบับของ โจเซฟ จาคอบส์ (Joseph Jacobs) แปลจากฉบับของ โจเซฟ จาคอบส์ (Joseph Jacobs) เป็นต้น ฉะนั้นการถ่ายทอดนิทานอีสปเป็นภาษาไทยมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ

ผู้ที่กล่าวถึงนิทานอีสปเป็นท่านแรกคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวมาแล้วก่อนต้นว่าพระองค์ได้แปลนิทานอีสปจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ให้ชื่อว่า "อีสปปกรณ์" แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่หาต้นฉบับหนังสือดังกล่าวไม่ได้ พบแต่ "โคลงสุภาษิตอีสปปกรณ์" ที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ท้ายนิทานที่ทรงแปลจากภาษาอังกฤษเพียง 18 บท จากนิทาน 18 เรื่อง ซึ่งพิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ "บทละครเรื่องเงาะป่าและประชุมโคลงสุภาษิต" ถ้าพิจารณาระยะเวลาที่ทรงแปลก็ต้องก่อน พ.ศ. 2447 คือก่อนปีที่ทรงพระราชทานพระบรมราชาธิบาย เรื่องนิบาตชาดก เพราะในพระบรมราชาธิบายนี้ทรงกล่าวถึงนิทานอีสปเชิงเปรียบเทียบกับนิทานชาดกไว้ด้วย แสดงว่าได้ทรงแปลและศึกษานิทานอีสปมาอย่างดีแล้ว นิทานอีสปที่แพร่อยู่ในภาษาไทยปัจจุบันส่วนใหญ่แปลมาจากภาษาอังกฤษ เช่น นิทานอีสปของ ยศ วัชรเสถียร (2505, หน้า 168) แปลจากฉบับของ โจเซฟ จาคอบส์ (Joseph Jacobs)

5. ประโยชน์ของนิทานอีสป

1. ใช้เล่าเรื่องโน้มน้าวใจให้เด็กรู้จักหนังสือนิทานดี ๆ เป็นการเริ่มปลูกฝังนิสัยรักการอ่านหนังสือแต่เด็ก ๆ
2. สร้างความเพลิดเพลินให้แก่เด็กและช่วยสนองความปรารถนาของเด็ก
3. เนื้อหานิทานช่วยปลูกฝังคุณธรรม ความดี ความเป็นสุภาพชนความละเอียดอ่อนขึ้นในจิตใจเด็ก
4. สร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเลียนแบบที่ดีให้แก่เด็ก
5. เด็ก ๆ ชอบฟังนิทานเพราะให้อารมณ์ที่หลากหลาย
6. ส่งเสริมทักษะการอ่าน การพูด การฟังและการเขียน
7. เป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ครู ลูกศิษย์และสังคมให้มีความสนิทสนมใกล้ชิดกัน

8. ได้รับประสบการณ์ด้านรูปแบบการใช้ภาษา ความหมายของคำ สังคม
9. รู้จักการปฏิบัติตนในสังคม เข้าใจบทบาทของคนและมีความพร้อมในการคบหาสมาคมกับผู้อื่น (รัฐจวน อินทรกำแหง, 2517, หน้า 82)

สรุปได้ว่า นิทานอีสปเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กได้พัฒนาในทุกด้าน ยังเป็นเครื่องก่อให้เกิดการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ประโยชน์แก่นักเรียนได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นสิ่งที่เด็กชอบ นิทานยังเป็นสิ่งเร้าให้เด็กเกิดอารมณ์ ทำให้เด็กเกิดความสนใจ กระตือรือร้นสนใจที่จะเรียน เด็กเรียนด้วยบรรยากาศที่สนุกสนาน สามารถจดจำและกล้าแสดงออก ปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและยังสามารถแก้ไขพฤติกรรมจากตัวแบบในนิทานที่เด็กชอบ

นิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านเป็นสาขาสำคัญของคติชาวบ้าน เป็นที่สนใจของนักปราชญ์ นักศึกษาวิชามานุษยวิทยาและวิชาการอื่นๆ นิทานเป็นเรื่องเก่าแก่และเป็นที่ยอมรับหลายทั่วไป กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518, หน้า 99) กล่าวว่า การเล่านิทานมีในสังคมทุกระดับตั้งแต่ในราชสำนักบ้านขุนนาง ตลอดจนถึงชาวบ้านทั่วไป ปัจจุบันการเล่านิทานก็ยังคงมีอยู่แต่วิธีการถ่ายทอดนิทานเปลี่ยนไปจากเดิมเพราะอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นสื่อในการถ่ายทอด นอกจากมีการเผยแพร่นิทานด้วยการตีพิมพ์แล้วอาจมีการนำเอานิทานไปถ่ายทอดในรูปละครโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ ใช้วิธีอัดเทป บันทึกเสียงออกจำหน่ายเผยแพร่มีทั้งนิทานสำหรับเด็กและมุขตลกสำหรับผู้ใหญ่ นิทานจึงยืนหยัดอยู่ในทุกสังคมทุกสมัย

1. ความหมายของนิทานพื้นบ้าน

นักคติชนวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายของนิทานพื้นบ้านในลักษณะต่างดั่งนี้ ก่อสมจิตต์ พลายเวช (2526, หน้า 100) ได้สรุปความหมายของนิทานพื้นบ้านว่า นิทาน

พื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาหลายอายุคนโดยไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง นิทานได้แพร่หลายไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเนื้อเรื่องอาจผิดไปจากเดิมบ้าง การแพร่กระจายของนิทานอาจไปได้หลายทาง เช่น การศึกษา การค้าขาย นิทานพื้นบ้านจะมีลักษณะคล้ายกัน คือ แสดงความเชื่อ ความคิด อารมณ์ และจินตนาการของคนในสมัยก่อนดังนั้นนิทานพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ และขนบธรรมเนียมของชาวบ้านในท้องถิ่น

ผาสุก มุทฺธเมธา (2540, หน้า 9 -10) ได้กล่าวถึงความหมายของนิทานพื้นบ้านว่า นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาด้วยปาก (มุขปาฐะ) โดยไม่ปรากฏผู้เล่า ขณะที่เล่าต่อ ๆ กันไปนั้นก็อาจจะมีการเสริมหรือแต่งเติมต่ออารมณ์ ความรู้สึก และความคิดของคนซึ่งทำให้นิทานที่มาจากเค้าเรื่องเดียวกันอาจแตกต่างกัน

จากความคิดเห็นดังกล่าวสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาช้านานไม่ปรากฏผู้เล่าดั้งเดิม เป็นเรื่องราวที่แสดงถึงอารมณ์ ความเชื่อ ความคิดและภาพชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ

2. ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2528, หน้า 99-100) ได้แบ่งลักษณะนิทานพื้นบ้านออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน
3. ไม่ปรากฏผู้เล่าดั้งเดิมนั้นเป็นใคร

วิเชียร ณ นคร (2531, หน้า 25-28) กล่าวถึงลักษณะของนิทานพื้นบ้านดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาช้านานด้วยวิธีมุขปาฐะ คือ เล่าต่อกันฟังและจดจำต่อกันมาจนไม่อาจทราบว่าเป็นใครคนแต่ง
2. เป็นเรื่องนิยมเล่าด้วยภาษาร้อยแก้วคือ มุ่งเอาเนื้อหาของเรื่องมากกว่าเรื่องของคำ
3. นิทานดำเนินเรื่องอย่างง่าย ๆ คือ มีลีลาการดำเนินเรื่องคล้ายคลึงกันแทบทุกเรื่อง เมื่อเปิดเรื่องมักจะกล่าวถึงตัวละครเอก พฤติกรรมของตัวละครเอก อุปสรรค จากสุดท้ายของเรื่องคือฉากที่คลี่คลายปัญหา

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะของนิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเก่าที่เล่าสืบต่อกันมาด้วยปากต่อปากโดยใช้คำธรรมดาโดยไม่ทราบว่าใครเป็นผู้แต่ง

3. ประเภทของนิทานพื้นบ้าน

ปกติผู้เล่านิทานมักไม่สนใจว่านิทานพื้นบ้านที่เขาเล่านั้นเป็นนิทานประเภทใด การจำแนกนิทานออกเป็นประเภทต่างๆ นั้นเป็นการจำแนกของนักคติชนวิทยา เพื่อประโยชน์ในการศึกษาซึ่งในการแบ่งนั้นอาจจะเหมาะสมเฉพาะนิทานในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ไม่สามารถครอบคลุมนิทานในท้องถิ่นอื่น ๆ การแบ่งนิทานพื้นบ้านนักคติชนได้แบ่งไว้ดังนี้

วิเชียร เกษประทุม (2542, หน้า 3) แบ่งนิทานพื้นบ้านออกเป็น 4 แบบคือ

1. แบ่งนิทานตามเขตพื้นที่ (area) เป็นการแบ่งโดยอาศัยเขตแดนภูมิศาสตร์ เช่น เขตอินเดีย เขตประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เขตของชนชาติที่พูดภาษาเยอรมัน

2. แบ่งตามรูปแบบของนิทาน (form) แบ่งเป็น 5 ประเภทดังนี้

2.1 นิยายปรัมปราหรือเทพนิยาย (fairy tale) มักมีกำหนดสถานที่เลื่อนลอย ไม่แน่ชัด

2.2 นิยายท้องถิ่นหรือตำนาน (legend) มักเป็นเรื่องราวสั้นๆ เกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเรื่องพิสดาร แต่เชื่อว่าเกิดขึ้นจริง จำแนกย่อยดังนี้

2.2.1 นิยายประเภทอธิบาย (explanatory tale), (etiological tale)

2.2.2 นิยายเกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ เช่น โชคกลาง เรื่องผี ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์

2.2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้และหายแพง แนะนำให้ไปหาสมบัติ

2.2.4 นิทานวีรบุรุษ (hero tale) คือเรื่องที่ยกย่องถึงคุณธรรมความฉลาด ความสามารถและความกล้าหาญของบุคคล มักมีการกำหนดเวลาสถานที่ที่แน่นอนว่าเป็นที่ใด

2.2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่สมจริง มีเจตนาสอนความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่าง ๆ เป็นเรื่องอภินิหารของผู้บวชที่เจริญภาวนาจนมีญาณแก่กล้า มีฤทธิ์

2.3 นิทานเทพนิยาย (myth) หมายถึง นิทานที่มีนางฟ้า มีเทวดา ตัวบุคคลในเรื่องมักจะเกี่ยวกับความเชื่อ

2.4. นิทานเรื่องสัตว์ (animal tale) คล้ายกับนิทานคติสอนใจ

2.4.1 นิทานประเภทสอนคติธรรม (fable) คล้ายกับนิทานคติสอนใจ คือ ตัวเอกต้องเป็นสัตว์ เป็นเรื่องที่มีคติ

2.4.2 นิทานประเภทเล่าซ้ำ หรือเล่าไม่รู้จบ (formula tale) มีวิธีการเล่าแบบจำเพาะ

2.5 นิทานตลกขบขัน (jest) เป็นเรื่องสั้นๆ เนื้อหาสำคัญอยู่ที่เนื้อเรื่องที่ไม่น่าเป็นไปได้ อาจเป็นเรื่องการแก้มัดแก้ผ้า การแสดงปฏิภาณไหวพริบ เป็นการแสดงออกทางด้านอารมณ์ของมนุษย์ที่ต้องการหลุดพ้นจากกรอบของวัฒนธรรม ประเพณี และกิจวัตร เพราะฉะนั้นนิทานประเภทนี้จึงรวมไปถึงนิทานเหลือเชื่อ (ball tale) ซึ่งทั้งผู้ฟังและผู้เล่าไม่คิดใจในความสมจริงเหล่านั้น

3. แบ่งตามชนิดของนิทาน (type index) การแบ่งตามที่ แอนติ อาร์น (Anti Aarn) ชาวฟินแลนด์ ได้แบ่งไว้เมื่อ ค.ศ.1910 (พ.ศ. 2453) และสตีท ทอมป์สัน (Stith Thompson) ได้

ปรับปรุงให้ดีขึ้นใน ค.ศ. 1928 (พ.ศ. 2471) ต่อมาได้เรียกวิธีนี้ว่ารูปแบบนิทานชาวบ้านของ อาริน ทอมป์สัน โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ

- 3.1 นิทานเกี่ยวกับสัตว์
- 3.2 นิทานชาวบ้านทั่วไป
- 3.3 นิทานตลกขบขัน

4. แบ่งนิทานตามอนุภาค (motif-index) เป็นการแบ่งเพื่อจัดหมวดหมู่ จัดระเบียบ ของนิทานให้ชัดเจนเพื่อสะดวกต่อการสอบสวน ค้นคว้าและเปรียบเทียบนิทาน (คำว่าอนุภาค หมายถึง แก่นแท้หรือจุดสำคัญ ของนิทานเรื่องนั้น) (วิเชียร เกษประทุม, 2542, หน้า 3)

ประคอง นิมมานเทมิตร (2531 ,หน้า 133-196) ได้จัดประเภทนิทานพื้นบ้านตาม รูปแบบ ดังนี้

1. นิทานเทพปกรณัม (myth) เป็นเรื่องอธิบายกำเนิดจักรวาล เทวดา กษัตริย์ กำเนิดมนุษย์และสัตว์ ปรากรกฎการณ์ธรรมชาติ* เช่น กลางวัน กลางคืน ไฟแลบ พายุร้อง รวมทั้ง บทบาทหน้าที่ของเทวดา

2. นิทานศาสนา (religious tale) เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และบุคคลสำคัญในสมัยพุทธกาล

3. นิทานคติ (fable) เป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องไม่ยาวนัก ดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อน ตัวละครเป็นคนหรือสัตว์ มีแนวคิดคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว โดยจะเน้นแนวคิดต่างๆ ไว้ท้ายเรื่อง

4. นิทานมหัศจรรย์*หรือเทพนิยาย (fairy tale) มักเป็นนิทานขนาดยาวมีเนื้อเรื่อง เกี่ยวข้องกับความมหัศจรรย์ เช่นมีของวิเศษ

5. นิทานชีวิต (novella) เป็นนิทานที่มีขนาดค่อนข้างยาว มีตัวละครหลายตัว ตัวละครส่วนใหญ่เป็นคน อาจมีตัวละครสัตว์หรือมนุษย์ เช่น ผีसाง เทวดา นิทานชีวิตเป็น ลักษณะเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริง มีการบอกชื่อและฐานะของตัวละครและสถานที่ที่เกิด เหตุการณ์อย่างชัดเจน

6. นิทานประจำถิ่น (sage) เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา*มีเนื้อเรื่องที่เชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง และมักอธิบายความเป็นมาของสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติ*เช่น ทะเล ภูเขา เกาะ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเนื่องจากศาสนา เช่น เจดีย์ พระธาตุ ขนาดของนิทานมีทั้ง สั้นและยาว นิทานประจำถิ่นบางเรื่องอาจจัดเป็นนิทานประเภทอื่นด้วยก็ได้

7. นิทานอธิบายผล (explanatory tale) มักเป็นนิทานที่มีขนาดสั้น เนื้อเรื่องอธิบาย ที่มาของสิ่งต่าง ๆ เช่น คน สัตว์ พืช ปรากรกฎการณ์ธรรมชาติ พิธีกรรม

8. นิทานสัตว์ (animal tale) คือ นิทานที่มีตัวละครเป็นสัตว์ เนื้อเรื่องแสดงถึงนิสัย สันดานที่แท้จริงของสัตว์ สัตว์เฒ่า สัตว์ฉลาด สัตว์เจ้าเล่ห์ สัตว์ดี

9. นิทานเรื่องผี*เป็นเรื่องภูตผีต่าง ๆ คือ ผีคนตาย ผีบ้าน ผีเรือน ผีประจำต้นไม้ ผีป่า ผีที่สิงอยู่ในร่างกาย

10. นิทานมุขตลก (jest) เป็นเรื่องเล่าที่ให้ความคลลขบขันแก่ผู้ฟัง เนื้อเรื่องกล่าวถึงความฉลาด ความโง่ หรือเป็น ความเกียจคร้าน คนพิการ นักบวช หรือคนต่างถิ่นหรือต่างชาติ

11. นิทานเข้าแบบ (formula) หมายถึง นิทานที่มีแบบสร้างพิเศษ นิทานประเภทนี้เป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานของผู้เล่าและผู้ฟัง เช่น นิทานไม่รู้จบ*ผู้เล่าสามารถเล่าไปได้นานเท่าที่ผู้ฟังต้องการ โดยเรื่องไม่มีวันจบ นิทานลูกโซ่ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นซ้ำหลาย ๆ ครั้ง นิทานลูกโซ่ที่คนไทยรู้จักก็คือ เรื่องยายกับตาปลุกกล้วยปลุกงาให้หลานเฝ้า

กล่าวโดยสรุปว่า นิทานพื้นบ้านแบ่งออกได้หลายประเภทด้วยกัน การแบ่งประเภทนิทานของนักวิชาการส่วนใหญ่จะใช้การแบ่งนิทานตามเขตพื้นที่ การแบ่งนิทานตามรูปแบบของนิทาน การแบ่งนิทานตามชนิดของนิทาน การแบ่งนิทานตามแนวเรื่องของนิทาน

4. คุณค่าของนิทานพื้นบ้าน

กิ่งแก้ว อัดถาวร (2519, หน้า 6) ได้กล่าวถึง คุณค่าของนิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาและคำพูดประจำถิ่น
2. ให้ความรู้ทางด้านมุขปาฐะ เช่น บทเพลง ภาษิต คำพังเพย ความเชื่อ
3. ให้ความรู้ทางด้านอมุขปาฐะ เช่น ศิลปะ หัตถกรรม การละเล่น ละคร พิธีกรรม และประเพณี
4. ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะที่ผสมอยู่ในนิทาน เช่นการร้องรำ การละเล่น ละคร พิธีกรรม และประเพณี

วิเชียร ณ นคร (2531, หน้า 30-31) กล่าวว่า นิทานพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นว่า แม้จะมีเค้าโครง แก่นเรื่อง ตัวละคร และฉากแตกต่างกันตามความคิดอ่านหรือภูมิปัญญาของท้องถิ่นก็จริง แต่ก็ยังมีลักษณะร่วมกันอยู่หลายประการ โดยเฉพาะเรื่อง "คุณค่า" ของนิทานซึ่งสรุปได้ 5 ประการคือ

1. คุณค่าทางการสำเร็จอารมณ์ หมายถึง คุณค่าในแง่ความสนุกสนาน หรือผู้อ่าน เพราะนิทานเป็นวรรณกรรมที่มีตัวละครแสดงประวัติความเป็นมา แสดงพฤติกรรมหรือการแสดงออกของตัวละคร สามารถสร้างความสนุกสนาน และแฝงความรู้ และคติเตือนใจแก่ผู้ฟัง

คุณค่าทางสังคมสัมพันธ์ หมายถึง คุณค่าในแง่การสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มพวก เพราะการฟังนิทานมักฟังกันในหมู่เครือญาติ เพื่อนฝูง หรือในหมู่บ้าน การฟังร่วมกันย่อมก่อให้เกิดความสนิทมักคุ้น ความรักและความเข้าใจมากขึ้น

2. คุณค่าทางปัญญา หมายถึง คุณค่าในแง่สร้างความฉลาดรอบรู้และสร้างเสริมสติปัญญาแก่ตนเอง การได้ฟังนิทานก็เท่ากับการได้ฟังความคิดและภูมิปัญญาของผู้ประพันธ์ ซึ่งได้กลั่นกรองและทดสอบมาจากสังคมนั้นต่าง ๆ มากแล้ว ย่อมก่อให้เกิดภูมิปัญญาแก่ตัวผู้ฟังได้มาก และในขณะที่เดียวกันก็จะรู้เรื่องศัพท์ สำนวนภาษาควบคู่ไปด้วยกัน

3. คุณค่าในแง่การปลูกฝังการถ่ายทอดความคิดและความเชื่อของสังคมไปยังสมาชิกใหม่ สังคมมนุษย์มีวัฒนธรรมในการสืบทอด และดำรงเผ่าพันธุ์หลายวิถี การเล่านิทานก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้เพื่อการนี้

4. คุณค่าทางการศึกษาวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าในแง่สะท้อนภาพสังคมแก่ผู้ฟัง ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา นิทานเป็นมรดกทางปัญญาของคนในสังคม เมื่อมีผู้เล่านิทานขึ้น จึงหนีไม่พ้นที่จะต้องเอาค่านิยมในยุคนั้นๆ เข้ามา จึงเท่ากับเป็นการศึกษาวัฒนธรรมนั้นไปในตัว

จากการที่นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านค้นพบคุณค่าของวรรณกรรมนิทานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมเดิมของผู้เรียนในการนำมาใช้ในการเรียนการสอนในชั้นเรียน ทำให้นิทานพื้นบ้านได้รับความสนใจอีกครั้งหลังจากถูกลืมเป็นเวลานาน นิทานพื้นบ้านสามารถนำมาใช้ในการเรียนภาษาไทย ครูสามารถจัดเนื้อหาที่มีความหมาย สามารถนำไปใช้ในการสะกดคำ ให้นักเรียนได้อ่าน พูด เขียนเกี่ยวกับเรื่องเล่าในท้องถิ่นของตนเอง โบรก (Brock, 1990, pp.24 -25)

5. ประโยชน์และความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน

วิเชียร เกษประทุม (2542, หน้า 9 -10) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของนิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความเครียด และช่วยให้เวลาผ่านไปอย่างไม่น่าเบื่อหน่าย การเล่านิทานไทยอาจจะเล่าสู่กันฟังในครอบครัว เช่น ปู่ย่าตายายหรือพ่อแม่เล่าให้ลูกหลานฟังยามว่างหรือก่อนนอน หรือเล่าขณะที่ผู้คนมารวมกลุ่มประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นเวลานานๆ เช่น ขณะเกี่ยวข้าว ดำนาการเล่านิทานในโอกาสต่างๆ ที่กล่าวมานี้ทำให้เกิดความเพลิดเพลินเป็น การผ่อนคลายความเครียด ขณะทำงานหรือหลังจากทำงานหนักมาระยะหนึ่ง การเล่านิทานมุขตลกในเวลาทำงานหรือในวงสนทนาเป็นการช่วยเพิ่มบรรยากาศให้มีรสชาติ สนุกสนานครื้นเครงขึ้น

2. นิทานพื้นบ้านช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว เด็กบางคนอาจมองผู้ใหญ่ว่าเป็นบุคคลที่ช่างบ่น ชอบคร่ำครวญ นำมาเบื่อหน่าย แต่ถ้าผู้ใหญ่เล่านิทานให้เด็กฟังบ้างนิทานที่สนุกสนานก็จะทำให้เด็กอยากอยู่ใกล้ชิด ลดความเกรงกลัวและเบื่อหน่ายต่อผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่และเด็กก็จะมี ความใกล้ชิดกัน

3. นิทานพื้นบ้านให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ โดยเหตุที่นิทานมีตัวละคร ซึ่งมีชีวิตจิตใจแบบมนุษย์เรา เด็กที่ได้ฟังนิทานจึงเท่ากับได้มีโอกาสเรียนรู้ลักษณะมนุษย์ การได้เรียนรู้เกี่ยวกับอุปสรรคต่างๆ ตลอดจนพยายามเอาชนะอุปสรรคของตัวละครจะช่วยให้ได้เรียนรู้เรื่องในชีวิตมากขึ้น สามารถอดทนและหาทางเอาชนะเมื่อต้องเผชิญอุปสรรคในชีวิตจริง นอกจากนี้นิทานที่มีเรื่องของนางฟ้า แม่มด อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สิ่งมหัศจรรย์ยังมีคุณค่าในการ

เสริมสร้างจินตนาการของเด็ก กล่าวได้ว่านิทานช่วยให้เขารู้จักโลก รู้จักชีวิตอย่างแท้จริง ช่วย
ให้รู้จักจินตนาการซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์

4. นิทานพื้นบ้านให้ข้อคิดและคติเตือนใจ นิทานไม่ได้ให้แค่ความสนุกสนาน
เพลิดเพลินแก่ผู้ฟังเท่านั้น มีนิทานจำนวนมากโดยเฉพาะนิทานคติ จะให้ข้อคิดในแง่หนึ่ง
เป็นการปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ ที่สังคมพึงประสงค์ เช่น ความซื่อสัตย์ ให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ ให้พูดจา
ไพเราะอ่อนหวาน ให้ขยันขันแข็ง การสอนด้วยการเล่านิทานนั้นผู้เล่าจะแฝงข้อคิดในเรื่องจึงทำ
ให้คล้ายกับว่าผู้ฟังไม่ได้ถูกสอนโดยตรง นิทานไม่ได้ให้ข้อคิดแต่เฉพาะเด็กเท่านั้นนิทานหลาย
เรื่องให้ข้อคิดแก่ผู้ใหญ่ในด้านความประพฤติ อยู่ในระเบียบอันดีงามของสังคม นิทานจึง
เปรียบเสมือนเครื่องมือปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม

5. นิทานพื้นบ้านช่วยสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมในอดีตในหลายๆ ด้าน เช่น
ลักษณะของสังคมวิถีชีวิตของประชาชนในสังคม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ สิ่งต่างๆ เหล่านี้
จะปรากฏในนิทานเสมอถ้าผู้ฟังหรือผู้อ่านรู้จักสังเกต วิเคราะห์นิทานต่างๆ เหล่านี้ก็จะทำให้
เกิดความเข้าใจในสภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ นิทานเปรียบเสมือนกระจกเงาบาน
ใหญ่ที่ทำให้ช่วยส่องให้เห็นตนเองว่าเป็นอย่างไร นิทานจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านนั้นมีประโยชน์อย่างยิ่งเพราะให้ทั้งความรู้และความ
บันเทิง ทำให้เราเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตำนานพื้นบ้าน รู้ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น
ทำให้เราเรื่องราวถ่ายทอดเรื่องจริงของบุคคลที่สำคัญ รู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องในสังคมและ
ถ่ายทอดประสบการณ์ ช่วยปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์

เจตคติ

1. ความหมายของเจตคติ

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ดังนี้

ลิวิน สายยศและอังคณา สายยศ (2543, หน้า 54) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึก เชื่อ ศรัทธา
ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนเกิดความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา ซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี
ก็ได้ เจตคดียังไม่เป็นพฤติกรรมแต่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดพฤติกรรม

กูด (Good, 1973, p.49) ให้ความหมายของเจตคติว่า เจตคติหมายถึง ความ
เอนเอียง หรือความชอบของบุคคลที่แสดงผลเฉพาะไปสู่วัตถุ สิ่งของ สถานการณ์หรือคุณค่า
ตามปกติจะประกอบ ไปด้วยความรู้สึกและอารมณ์

วิภาวี แป้นเรือง (2546, หน้า 37) กล่าวว่า เจตคติหมายถึง ความรู้สึกนึกคิด
ความคิดเห็นและความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกในทางชอบ
หรือไม่ชอบ เป็นการบอกแนวโน้มทางจิตใจของบุคคลเมื่อปะทะสัมพันธ์กับสิ่งของ บุคคล

ประเพณี หรือสถานการณ์ใด ๆ ซึ่งมีผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา เจตคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งสามารถสร้างขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงได้

จากความหมายของเจตคติที่กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า เจตคติเป็นความรู้สึกภายในของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากประสบการณ์ การเรียนรู้สำหรับสิ่งนั้นและความรู้สึกเป็นตัวกำหนดให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรม หรือแนวโน้มของการตอบสนองต่อสิ่งนั้นทางใดทางหนึ่ง

2. องค์ประกอบของเจตคติ

กรวีร์ เมฆหมอก (2542, หน้า 27) ได้สรุปองค์ประกอบของเจตคติไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ หมายถึง แนวความรู้ ความคิดของบุคคลต่อสิ่งเร้า ความรู้และความคิดเป็นตัวกำหนดลักษณะเจตคติของบุคคล ถ้าบุคคลมีแนวคิดต่อสิ่งเร้าโดยครบถ้วนแล้ว บุคคลนั้นมีเจตคติต่อสิ่งเร้าไปทางบวกหรือลบชัดเจนขึ้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกเป็นสิ่งที่กำหนดเจตคติของบุคคล อาจเป็นไปในทางดีหรือไม่ดี ถ้าบุคคลมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้นก็ชอบ ถ้ามีความรู้สึกไม่ดีต่อสิ่งนั้นก็จะไม่ชอบ

3. องค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่จะแสดงออกให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนเอง เช่น การยอมรับ หรือไม่ยอมรับ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของเจตคติมี 3 ประการคือ องค์ประกอบด้านความรู้ องค์ประกอบด้านความรู้สึก องค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดจะสัมพันธ์กัน

3. ลักษณะของเจตคติ

จิรวรรณ ชำนาญช่าง (2544, หน้า 12) ได้รวบรวมลักษณะของเจตคติไว้ดังนี้

1. เป็นผลหรือขึ้นอยู่กับการที่บุคคลประเมินผลสิ่งเร้าแล้วเปลี่ยนมาเป็นความรู้สึกภายในที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรม

2. เจตคติแปรค่าได้ทั้งความเข้มข้นและทิศทาง

3. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้มากกว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง

4. เจตคติขึ้นอยู่กับเป้าเจตคติหรือสิ่งเร้าเฉพาะอย่างทางสังคม

5. เจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าที่เป็นกลุ่มเดียวกันอาจสัมพันธ์กัน

6. เจตคติเป็นการเตรียมความพร้อมภายในของจิตในการตอบสนองสิ่งเร้าในทางที่ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งเร้านั้นๆ

7. สภาวะความพร้อมจะตอบสนองในลักษณะซับซ้อนที่บุคคลจะยอมรับหรือไม่ยอมรับ ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งต่างๆ และจะเกี่ยวข้องกับอารมณ์

8. เจตคติไม่ใช่พฤติกรรมแต่เป็นสภาวะทางจิตใจ ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด และเป็นตัวกำหนดแนวทางในการแสดงออกของพฤติกรรม

9. เจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมที่แสดงออกมา เพื่อเป็นแนวทางในการทำนายหรืออธิบายเจตคติได้

10. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ บุคคลจะมีเจตคติในเรื่องเดียวกัน แตกต่างกันได้ด้วยสาเหตุหลายประการ ทั้งสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคม ระดับอายุ และเชาวน์ปัญญา

11. เจตคติมีความคงที่และแน่นอนพอสมควร แต่อาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อประสบกับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมที่แตกต่างไปจากเดิม

สรุปได้ว่า เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการที่บุคคลได้ผ่านการเรียนรู้ และประสบการณ์ มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด และการกระทำของบุคคลที่จะยอมรับหรือปฏิเสธต่อสิ่งต่าง ๆ เจตคติสามารถสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากอิทธิพลของสังคม

4. การวัดเจตคติ

เจตคติเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก อารมณ์ เป็นเรื่องยากในการวัด เพราะต้องประเมินความรู้สึกของตนเองว่า พอใจต่อสิ่งนั้นมากน้อยแค่ไหน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสร้างแบบสอบถามวัดเจตคติตามแนวของ เรนีส ลิเคอร์ท (Rensis Likert) ซึ่งจินตนา อนุสนธิ์ (2548, หน้า 52) ได้อธิบายไว้ดังนี้

มาตรการการสร้างแบบวิธีของลิเคอร์ท แบ่งการกำหนดช่วงความรู้สึกของตนเองเป็น 5 ระดับ คือ

1. เห็นด้วยอย่างยิ่ง
2. เห็นด้วย
3. ไม่นานใจ
4. ไม่เห็นด้วย
5. ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

กำหนดการให้คะแนนการตอบแต่ละตัวเลข โดยเลือกทุกประเภทให้คะแนนของการตอบแต่ละตัวเลือกโดยทั่วไปจะกำหนดคะแนนข้อความทางบวกเป็น 5 4 3 2 1 และข้อความทางลบเป็น 1 2 3 4 5 หรือ 0 1 2 3 4 ซึ่งการกำหนดแบบนี้เรียกว่า วิธีค่าคะแนน (arbitrary weighting method) ข้อความที่บรรจุลงในมาตรการวัดประกอบด้วยข้อความแสดงความรู้สึกทั้งทางบวกและทางลบ ข้อความอาจมี 18 – 20 ข้อ การกำหนดน้ำหนักคะแนนตอบแต่ละตัวเลือกกระทำเมื่อได้รวบรวมข้อมูลมาแล้ว โดยกำหนดค่าวิธีค่าคะแนนซึ่งนิยมใช้กันมาก มีขั้นตอนคือ

1. พิจารณาว่าต้องการจะวัดเจตคติของใครที่มีต่อใคร และให้ความหมายของสิ่งที่วัดแน่นอน

2. เมื่อตีความหมายของสิ่งที่จะวัดแน่นอนแล้ว ก็สร้างข้อความในแต่ละหัวข้อโดยให้คลุมเนื้อหาในหัวข้อเหล่านั้น ข้อความนี้อาจเขียนขึ้นเองหรือนำมาจากที่อื่น เช่น จากหนังสือพิมพ์หรือจากผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆก็ได้ แต่จะต้องมีลักษณะดังนี้

2.1 ต้องเป็นข้อความที่เขียนในแง่ความรู้สึก ความเชื่อหรือความตั้งใจที่จะทำสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ไม่ใช่ข้อเท็จจริง

2.2 ข้อความที่บรรจุลงในสเกล จะต้องประกอบด้วยข้อความที่เป็นบวกและลบคละกัน

2.3 ข้อความแต่ละข้อความจะต้องสั้น เข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่กำกวม จำนวนข้อที่สร้างขึ้นในครั้งแรกควรมีประมาณ 30 ข้อความขึ้นไป เพราะจะต้องเลือกข้อความให้เหลือประมาณ 20-25 ข้อความในแต่ละเรื่องที่จะวัด

3. เมื่อได้ข้อความเพียงพอแล้วก็บรรจุลงในสเกล โดยให้มีตัวเลือก 5 ตัวเลือก ดังนี้ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

4. นำข้อความที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญเรื่องนั้นๆตรวจสอบ โดยพิจารณาด้านคุณลักษณะและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ตลอดจนการตอบกับข้อความว่าสอดคล้องกันเพียงใด

5. ทำการทดลองขึ้นต้นก่อนนำไปใช้จริง โดยนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่ง เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของข้อความและภาษาที่ใช้อีกครั้ง และตรวจสอบคุณภาพด้านอื่นๆ ได้แก่ ความเที่ยงตรง ค่าอำนาจจำแนก และความเชื่อมั่นของมาตราวัดเจตคติครั้งสุดท้าย เหตุผลที่ต้องทำการวิเคราะห์ข้อความก็เพื่อจะเลือกเอาเฉพาะข้อความที่มีความแตกต่างของคะแนนในกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดกับกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำสุด เพราะถือว่าข้อความเหล่านั้นสามารถจะวัดความรู้สึกที่แตกต่างกันได้

จากความหมายของเจตคติและลักษณะองค์ประกอบของเจตคติดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า การที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีในการเรียนได้นั้น ควรให้เด็กได้เรียนในสิ่งที่ตนชอบและสนใจ มีอิสระในการคิด ช่วงสำคัญของการจัดประสบการณ์เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนนั้น ต้องทำในระดับประถมศึกษาเพราะเด็กในช่วงนี้จะมีการพัฒนาอยู่ในขั้นตอนของความสนใจ และเมื่อนักเรียนมีเจตคติที่ดีในการเรียน ย่อมทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สมใจ บุญอุรพิภิญโญ (ม.ป.ป.) วิจัยเรื่อง การใช้นิตานธิสปรและพระอภัยมณีเป็นสื่อพัฒนาทักษะการฟังและการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการในการฟังและการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้นิตานธิสปรกับเรียนโดยใช้นิตานธิสปรเรื่องพระอภัยมณีเป็นสื่อ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการฟังและการอ่านระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 แต่ละกลุ่มที่เรียนโดยใช้นิตานธิสปรกับที่เรียนโดยใช้นิตานธิสปรเรื่องพระอภัยมณีเป็นสื่อ 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการฟังและการอ่านระหว่างกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม ที่เรียนโดยใช้นิตานธิสปรกับกลุ่มที่ใช้นิตานธิสปรเรื่องพระอภัยมณีเป็นสื่อ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 120 คน ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 60 คน และนักเรียนโรงเรียนคลองเกลือ 60 คน แต่ละโรงเรียนแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน กลุ่มทดลองที่ 1 เรียนโดยใช้นิตานธิสปรเป็นสื่อ กลุ่มทดลองที่ 2 เรียนโดยใช้นิตานธิสปรเรื่องพระอภัยมณีเป็นสื่อ ดำเนินการทดลองด้วยการทดสอบก่อนเรียน ได้สอนนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม จำนวน 10 ครั้ง แล้วทดสอบหลังเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการสอนที่ใช้นิตานธิสปร 2) แผนการสอนที่ใช้นิตานธิสปรเรื่องพระอภัยมณีเป็นสื่อพัฒนาทักษะการฟังและการอ่าน 3) เครื่องมือวัดระดับความสามารถทางภาษาของนักเรียนใช้แบบทดสอบบุคคิปัญญะของ สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2540) เพื่อนำผลการทดสอบมาใช้แบ่งกลุ่มทดลองให้มีระดับความสามารถทางภาษาใกล้เคียงกัน 4) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทางการฟังและการอ่าน จำนวน 30 ข้อ ชนิด 4 ตัวเลือก ผลการวิจัย ปรากฏว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้นิตานธิสปรกับนิตานธิสปรเรื่องพระอภัยมณีเป็นสื่อมีการพัฒนาการในการฟังและการอ่านสูงขึ้น 2) คะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่ม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บุบผา ญาณจันทร์ (2538, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณโดยใช้และไม่ใช้นิตานธิสปรพื้นบ้านอยุธยาเป็นสื่อในการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยปรากฏว่าค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ หลังเรียนระหว่างกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ (2540, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรม การเรียนการสอนภาษาไทยโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัย คือ 1) เมื่อสิ้นสุดการทดลองใช้โปรแกรม นักเรียนมีความสามารถในการเรียบเรียง

เรื่องราว การอ่าน การเขียน สูงกว่าเมื่อเริ่มทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 2) เมื่อสิ้นสุดการทดลองใช้โปรแกรม นักเรียนร้อยละ 100 มีระดับขั้นความสามารถในการเรียบเรียงเรื่องราว การอ่าน การเขียนสูงกว่าเมื่อเริ่มทดลอง

ปัจฉิมพร อภัยวัฒน์ (2540, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณโดยใช้นิทานพื้นบ้านอีสานเป็นสื่อในการสอนอ่าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอุดรธานีพิทยาคม จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยปรากฏว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ในการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณหลังเรียนกลุ่มควบคุมสูงกว่ากลุ่มทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุจิตรา ศาสตราวาท (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในชั้นเรียนที่ได้รับการสอนแบบสื่อสารโดยมีนิทานเป็นองค์ประกอบ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนในกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม และนักเรียนในกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการเรียนรู้โดยสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียน มีความคิดสร้างสรรค์นำไปใช้ประโยชน์ เข้าใจเนื้อหาและใช้ภาษาได้อย่างคล่องกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม

วีรชาติ ชัยเนตร (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำการสร้างบทเรียนเสริมการอ่านภาษาอังกฤษโดยใช้นิทานพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้บทเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และหลังการใช้บทเรียนแล้วนักเรียนมีเจตคติต่อการอ่านภาษาอังกฤษและบทเรียนนิทานพื้นบ้านไทยแปลเป็นภาษาอังกฤษดีขึ้น และการสอนอ่านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเป็นแนวทางการสอนที่ดีและประสบผลสำเร็จมาก เหมาะสำหรับชั้นมัธยมศึกษา

สุภัทสร วัชรบุปต์ (2543, บทคัดย่อ) เสนอวิทยานิพนธ์ เรื่อง ชุดการสอนการอ่านจับใจความโดยใช้นิทานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) สร้างชุดการสอนการอ่านจับใจความโดยใช้นิทาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการสอนโดยใช้ชุดการสอนที่สร้างขึ้น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 โรงเรียนชุมชนวัดศรีประจันตคาม อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 1 ห้องเรียน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม สอนโดยใช้ชุดการสอนการอ่านจับใจความโดยใช้นิทาน และสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการสอนโดยใช้ชุดการสอน ใช้เวลาในการทดลอง 30 คาบเรียนๆ ละ 20 นาที สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ

ผลการศึกษาค้นคว้า ปรากฏว่า 1) ชุดการสอนการอ่านจับใจความโดยใช้นิทาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่สมบูรณ์ คือ เป็นชุดสื่อประสม ประกอบด้วย คู่มือครู

แผนการสอน บัตรข้อความ คำชี้แจงสำหรับนักเรียน ใบความรู้ บัตรเขียนตอบ บัตรเฉลย 2) ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 90.00/93.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการสอนโดยใช้ชุดการสอนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

สุพัตรา พร้อมดิษฐ์ (2546, หน้า 3) ศึกษาเรื่อง ผลของการใช้นิทานพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรีที่มีต่อการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้นิทานพื้นบ้านกับไม่ใช้นิทานพื้นบ้าน เป็นสื่อการสอน 2) ความคิดเห็นก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อ นิทานพื้นบ้าน ขอบเขตของการวิจัยกล่าวถึง ประชากร เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลจันทบุรี 8 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้นจำนวน 368 คน กลุ่มตัวอย่าง ใช้นิเวศเลือกแบบเจาะจงจากประชากร 368 คน โดยพิจารณาผลการเรียนในภาคเรียนที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนสอบปลายปีใกล้เคียงกัน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 46 คน รวม 92 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการสอน ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบทดสอบการอ่านจับใจความก่อนเรียนและหลังเรียน 2) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อนิทานพื้นบ้านจันทบุรี การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การทดสอบค่าที ผลการวิจัยปรากฏว่า 1) นักเรียนที่เรียนโดยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อในการอ่านจับใจความมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยไม่ใช้นิทานพื้นบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อนิทานพื้นบ้านหลังเรียนดีกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เสาวนีย์ กลัปลสง (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านภาษาอังกฤษโดยใช้นิทานสอนใจ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนราชินี เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมสร้างทักษะการอ่านโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และ 3) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนราชินีที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ปัญหาการวิจัย 1) บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านโดยใช้นิทานสอนใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์หรือไม่ 2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านสูงขึ้นหรือไม่หลังจากได้รับการสอนโดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน 3) นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่สร้างขึ้น สมมติฐานการวิจัย 1) บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านโดยใช้นิทานสอนใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านสูงขึ้นหลังได้รับการสอนโดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์

ช่วยสอน 3) นักเรียนมีความคิดเห็นที่ดีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนราชินี จำนวน 7 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 300 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มอย่างง่ายจากจำนวนประชากร 300 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน การทดลองให้นักเรียนเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 10 บท ใช้เวลา 2 สัปดาห์ๆ ละ 5 วันๆ ละ 1 ชั่วโมง รวม 10 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านโดยใช้นิทานสอนใจ จำนวน 10 บท 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่าน ก่อนและหลังการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน 3) แบบสอบถามความคิดเห็นในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ 4) แบบประเมินบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน มีค่าเท่ากับ 74.73/80.63 ซึ่งประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 2) ความสามารถในการอ่านของนักเรียนหลังการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนมีความคิดเห็นที่ดีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

บอสมา (Bosma, 1981) ได้วิจัยเชิงทดลอง โดยใช้นิทานพื้นเมืองสอนอ่านอย่างมีวิจรรย์ภาพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐมิชิแกน สหรัฐอเมริกา กลุ่มทดลอง 50 คน ใช้นิทานเป็นสื่อ กลุ่มควบคุม 49 คน ไม่ใช้นิทาน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านทั้ง 2 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน แต่กลุ่มทดลองมีการพัฒนาการอ่านเพิ่มขึ้นหลังจากใช้นิทานพื้นเมือง นักเรียนสนใจนิทานพื้นเมืองมากขึ้น ควรนำมาใช้เป็นสื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจการอ่านต่อไป

กัททรี (Guthrie, 1981) ได้ศึกษาเรื่อง การนำนิทานพื้นเมืองของรัฐเคนตักกี สหรัฐอเมริกา มาใช้จัดโปรแกรมการสอนวิชาภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่าง เป็นหัวหน้าหมวดวิชาภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 30 คน จากประชากร 152 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า ร้อยละ 40 เสนอให้ใช้นิทานพื้นเมือง ในการจัดโปรแกรมการสอน และร้อยละ 60 เห็นว่า นิทานพื้นเมืองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ

ดิกสัน และคนอื่นๆ (Dixon, et al, 1997, pp.367-379) ได้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องการจัดกิจกรรมการเล่านิทานให้ให้กับเด็กอนุบาล อายุ 3 – 4 ปี ที่โรงเรียนในเมืองทรอยด์ จำนวน 46 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เล่านิทานให้เด็กฟังแล้วให้เด็กแสดงบทบาทประกอบตามเนื้อเรื่อง กลุ่มที่ 2 เล่านิทานให้ฟังพร้อมกับพาไปดูของจริง นอกสถานที่ เช่น ไปสวนสัตว์ ไปซื้อของ กลุ่มที่ 3 เล่านิทานและสนทนากับเด็กเกี่ยวกับเรื่องที่เล่าให้ฟังและกลุ่มที่ 4 กลุ่มควบคุม

ผลพบว่า กลุ่มเด็กที่ได้แสดงบทบาทประกอบตามเรื่องได้แสดงบทบาทเลียนแบบตัวละครในเรื่องไปด้วยจะพัฒนาจิตลักษณะต่างๆ ได้ดีที่สุดในที่สุด แสดงว่าเมื่อเด็กได้ฟังนิทานแล้วเกิดความต้องการที่เลียนแบบตัวละครที่ชอบหรือตัวละครที่ได้รับความสำเร็จจากพฤติกรรมนั้น และเนื้อหาในนิทานถ้าเป็นเรื่องที่ใกล้ความจริง เช่น เทพนิยายแล้วจะให้ผลดีต่อจิตลักษณะของเด็ก ได้ดีกว่านิทานที่มีเนื้อหาไกลชีวิตเด็ก

นิวตัน (Newton, 1993, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคะแนนการอ่านและระดับเจตคติระหว่างกลุ่มทดลองที่ใช้วรรณกรรมเป็นฐานกับกลุ่มควบคุมที่ไม่ใช้วรรณกรรมเป็นฐานในนักเรียนเกรด 7 โดยทดลองเป็นเวลา 46 ชั่วโมงผลการทดลองพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยโปรแกรมวรรณกรรมเป็นฐานมีระดับการอ่านและเจตคติต่อการอ่านสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุม

จากผลงานการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศจะเห็นได้ว่าลักษณะของนิทานอีสปเป็นนิทานสั้นๆ ใช้ภาษาง่ายๆ เนื้อหาไม่ซับซ้อน ใช้เวลาไม่มากในการอ่าน โดยมีสัตว์ต่างๆ เป็นตัวละครในการดำเนินเรื่องทำให้เด็ก ๆ สามารถใช้จินตนาการร่วมกับตัวละคร สร้างความเพลิดเพลิน ช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความคิดสร้างสรรค์ ให้กับเด็กแล้ว ยังทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ ทางภาษาก่อให้เกิดการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนนิทานพื้นบ้าน เป็นเรื่องเล่าแบบธรรมดา เป็นเรื่องเล่าสืบต่ออันมา มุ่งเน้นเนื้อหามากกว่าเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา เนื้อหาเคยเกิดขึ้นจริง ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะผสมผสานอยู่ในนิทาน เช่น พิธีกรรม ประเพณี ซึ่งมีเนื้อหาค่อนข้างยาว เป็นการเล่าเรื่องราว สนุกสนาน สามารถเล่าโดยไม่รู้จบ ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดี มีคุณค่าทางปัญญา สามารถปลูกฝังและถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ของคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ให้ข้อคิดเตือนใจให้ความรู้และความบันเทิง ทั้งนิทานอีสปและนิทานพื้นบ้านมีความเหมือนกันคือ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ให้ข้อคิดเตือนใจ สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ให้ความรู้ ต่างกันในด้านกาณ์ดำเนินเรื่อง ซึ่งนิทานอีสปจะไม่ซับซ้อน ส่วนนิทานพื้นบ้านมีเนื้อเรื่องค่อนข้างยาว ยืดหยุ่นตามใจผู้ฟัง ซึ่งประเด็นนี้อาจทำให้ความสนใจและความสามารถในการอ่านของนักเรียนแตกต่างกัน